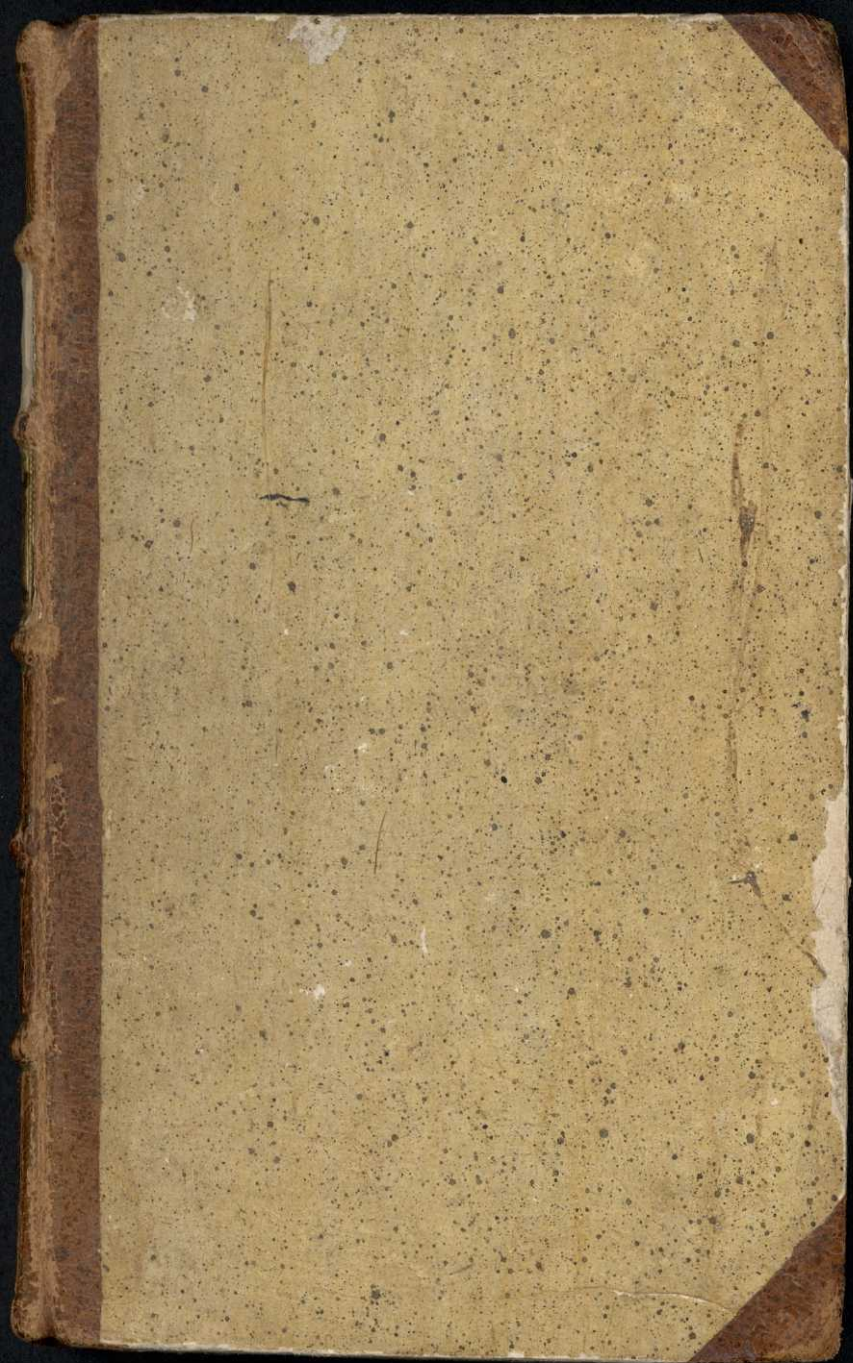

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Centralbiblioteket

Tidskr.

Sv.

N:o 42 & 43.

LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNER.

... from sounds to things ...
POPE.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

1800.

INNEHÅLL:

	sid.
1. <i>Försök om Patriotismen.</i>	- 1.
2. <i>Försök att bestämma begreppet af ordet Orthodoxie. (Fortlättning).</i>	55.
3. <i>Om de fördelar och oldgenheter, som åtsölla Handtverks-Skrån.</i>	- 103.
4. <i>Strödda Ndrings - Maximer af en Svensk Skrå Mästare.</i>	- III.
5. <i>Menniskans Njutningar. (Poëme).</i>	- 134.
6. <i>Tillägning till: Anteckningarne om Extra - Ordindra Contributioner, &c under K. Carl XII:s Regering, i N:o 39, 40 & 41.</i>	- 143.
-

Försök om Patriotismen.

Hvad är det för ett Ord jag teknat? Vet detta Tidevarf mer hvad det betyder? Har det en bemärkelse för Trälen? Har det en för Anarchisten? Skola ej, måhända, Jacobinen och Despoten enflamme inse den; skola de ej hafva att missbruka detta Ord till förblindelse, förföra denna Känsla till Nationers fönderlitande och förtryck? Och skall ej, en dag, någondera af dem fända förföljare i mina spår, om jag drifvar utveckla de egenskaper och vilkor den förutlätter, och de dygder den innebär?

Jag vet och jag har sett, att de anse ingen fiende farligare för sitt välde, än den enkla genomträngande mennisko-tanken, som sofrar sanningarna från fördomarna, och utbryter från dygdernas gemenskap de oblygsamma egenskaper, som framstått att härma dem. De veta att en Opinion måste regera verlden. Blindhetens har varit. Den har ej upphört att vara; men de inse, att sedan Europas Folkslag börjat utan vidskepelse dyrka Verldens Herre, och vörda sina Regeringar i mån af deras Lagars godhet, är

det Förståndets Opinion som stundar. Huru skulle den godkännas af Usurpatören på Kungars rätt, eller på Nationers? — Därföre hafva ock våra ögon sett, på en och samma tid, tvång läggas på Tankfriheten i Democratiska Stater och i Monarkiska. Därföre hafve vi hört dessa nödropp mot Upplysningen, och sett detta lifliga bemödande att ibland eldfängda Lögnar inmänga de Sanningar hon framställt, för att efter flammornas uppblöfande kunna ropa: *Släck Upplysningen!* och ljuga: *det var hon, som tände.*

Men allt svek skall en gång blottas, allt våld skall förlora sin styrka. Hvarföre? Emedan Svek icke är Klokhet, emedan Våld är blott en öfverspänning af krafter, emedan någon ting pålitligare, väldigare än bägge, gilves: *Sanningen och Rättvisan.* Men i dessa igenkännom ock de enda medel värdiga att användas, säkra om seger, förenliga med den grad af Lugn, som är Jordens rätt och nytta. Huru ofta hafve vi ej sett renhjärtade mennisko-skaror förledas, att skillja sig vid Bevisningens kraft, och tillgripa Passionens; att framdrifva rigtiga och ädla satser, ej med Förståndets hejd, som öfvertalar, men med Fanatismens hetta, som vill påbörda! Och hvad blir vinsten där-

däraf? huru skall kampen mellan fantasier slutas? Slumpen vet det; men merändels suckar meniskligheten under den som segrar.

Jag skall bjuda till att följa den föreskrift jag gifver, och utreda begreppet om Patriotismen, med affigten rigtad åt menniskoslägtets sällhet, med enkla slutledningar, och med en god saks måttliga värma.

Att *Patriotism* och *Kärlek till Fäderneslandet* eller *Fosterlandet* äro ett och det samma, faller genast i begreppet. Jag vill till en början uppgifva en Fransysk Författares anmärkningar i anledning af ordet *Fädernesland*.

"Har en Jude ett Fädernesland (frågar Voltaire)? Om han är född i Coimbra, så är det midt ibland en skara af okunniga och orimliga, som argumentera emot honom, och åt hvilka han skulle gifva orimliga svar, om han vågade svara. Han är bevakad af Inkvisitörer, som låta bränna honom om de få veta att han icke äter fläsk, och all hans egendom tillhör då dem. Är hans Fädernesland i Coimbra? Kan han ömt älska Coimbra? Kan han säga såsom i *Horatierna* af Corneille:

Mon cher pays est mon premier amour. . .
 Mourir pour la patrie est un si digne sort,
 Qu'on briguerait en foule une si belle mort.

”Är Jerusalems hans Fädernesland?
 ”Han har hört omtalas, att hans förfä-
 ”der fordöm bebot detta steniga och o-
 ”fruktsamma gebiet, omgifvit af en faslig
 ”ödemark, och att Turkarne nu äro her-
 ”rar öfver detta lilla land, hvaraf de er-
 ”hålla nästan ingen ting. Jerusalems är ej
 ”hans Fädernesland. Han har ej något:
 ”han har på jorden ej en kvadrat-fot, som
 ”tillhör honom.”

”Guebern, äldre och hundrade gån-
 ”ger vördnadsvärdare än Juden, slaf un-
 ”der Turkarna, eller Perserna, eller Sto-
 ”ra Mogol; kan han räkna för sitt Fä-
 ”dernesland några Pyréer *), som han i
 ”hemlighet uppför på bergen?”

”Banianen, Armenianen, hvilka till-
 ”bringa sin lefnad att genomlöpa hela O-
 ”rienten i egenkap af mäklare, kunna de
 ”säga: *mitt kåra fädernesland, mitt kåra fä-*
 ”dernesland? De hafva ej något annat, än
 ”sin pung och sin räkning.”

”Om vi före tankan på våra Europei-
 ”ska Nationer, hafva alla dessa mördare,
 ”som hyra ut sina tjänster och sälja sitt
 ”blod åt den första Kung som vill betala
 ”dem,

*) Små Tempel.

”dem, hafva de ett fädernesland? De haf-
 ”va det mycket mindre, än en roffogel,
 ”som alla aftnar återkommer till hålan af
 ”den klippa, där des Mor byggt sitt
 ”näste.”

”Skulle Munkarne våga säga, att de
 ”hafva ett fädernesland? Det är i him-
 ”meln, säga de; väl: men här på jor-
 ”den känner jag ej något för dem.”

”Detta ordet *Fädernesland*, skulle det
 ”rätt egentligen kunna yttras af en Grek,
 ”okunnig om någonsin en *Miltiades*, en
 ”*Agesslaus* gifvits, och som endast vet
 ”att han är slaf åt en Janitschar, som
 ”är slaf åt en Aga, som är slaf åt en
 ”Bascha, som är slaf åt en Visir, som är
 ”slaf åt en Padischa, hvilken vi i Paris
 ”kalle *Stor-Turken*?”

”Hvad är då Fäderneslandet? Skul-
 ”le det ej händelsevis vara ett skönt fält,
 ”hvars ägare, beqvämligt bodd i en väl
 ”underhållen byggnad, kunde säga: detta
 ”fält som jag odlar, detta hus som jag
 ”byggt, tillhöra mig; jag lefver där un-
 ”der hägn af lagar, dem ingen tyrann
 ”kan våldföra. När de, hvilka, likasom
 ”jag, äga fält och hus, samlas för sina
 ”gemensamma intressen, så har jag min
 ”röst i denna samling; jag är en del af det
 ”hela, en del af det allmänna, en del af
 A 3 ”mag-

"magten: se där mitt Fädernesland. —
 "Allt hvad som ej är denna boning af men-
 "niskor, är det ej understundom ett stall
 "af hästar under en Stallmästare som ef-
 "ter behag ger dem piskmällar? — Man
 "har ett Fädernesland under en god Re-
 "gent: man har ej något under en e-
 "lak."

Deffa tankar, änskönt flygtigt utkastade, innebära likväl mycken och vigtig fanning. Ehuru värtaliga uppmaningar man än må göra, att älska Fosterlandet, älskar ändå ingen, om ej af ädelmod eller vana, ett Land, som han ej har intresse att älska. Orsaken igenfinnes lätt i den lofliga sjelfkärlek, som är ofrånskiljelig från människans natur *). Det gifves ingen annan grund för ett Samhälle, än ett förbund. Ett förbund är icke förbund, om det ej är frivilligt. Ingen förbinder sig frivilligt emot sitt intresse: ingen gör uppoffringar, utan emot förmåner, dem han lika eller högre värderar. En ensaka varelse, en varelse stadd utom förbindelse med andra, är svag och värnlös.

Hvar-

*) Man bör noga påminna sig att *Sjelfkärleken* är någon ting helt annat, än *Egenkärleken*. Emellan dem är en ungefär dylik skillnad, som emellan *Bestraffning* och *Hämd*: den ena är laglig, den andra oloflig.

Hvarföre ingår han då i samfund, om ej för att få en ökning i sin styrka, ett hägn för sina rättigheter, ett befrämjande för det fria bruket af sina förmögenheter? Sådan är hans fordran. Han förbinder sig att offra sin tanka och sin möda, att i nödfall blottställa sitt lif, för andra, och gemensamt med andra; men det sker ej egenteligen för deras skull: det sker för hans egen: det sker derföre, att han på samma gång gör dessa uppoffringar för sig sjelf, och att alla förbundna göra desamma för honom. Säkerhet och Frihet, i alla de bemärkeller som kunna härledas från begreppet om jämvigt i Rätt och Pligt, äro således preliminär-vilkoren för alla Samhälls-Contracter. Ehvad Lagar han må föreslå eller bifalla, gör han det alltid med afsligten fästad på dessa vilkor. De blanda sig, ofta ovetande, men nödvändigt, i alla hans gärningar, i alla hans begrepp. Hans fällhet beror af öfvertygelsen att dem till godo njuta. Erfarenheten att han njuter dem, uppdrifver hans begrepp om sina Plikter till den känsla, som kallas Tacksamhet. Njuter han dem ej, så uppstiger en motsatt känsla. Blotta misströftans stund är redan ofällhetens: Ofällhetens stund är köldens: och hvad följjer på kölden? Åtminstone icke kärleken.

Patriotismen grundar sig alltså på tacksamhet. Tacksamheten förutfattar nödvändigt något att tacka för. Detta Något är njutningen af Säkerhet och Frihet. Jag måste åtminstone *tro* mig njuta dem.

När man i den phrasen *Kärlek till Fäderneslandet* nämner ordet *Fädernesland*, menar man alltså ej nödvändigt det Land, där man är född eller uppfostrad, eller där ens Förfäder lefvat, lyft och gagnat, eller deras ben hvila. Det kan vara detta Land man älskar; men då är det ock där, man njuter eller förväntar den fällhet, hvartill man såsom samfunds-varelse är berättigad. Utan njutningen och utan hoppet däraf, är det ej sitt födelse-land man älskar: det är blott de få Individuer däri, som utgöra ens Anhöriga, Vänner, Vägörare: det är de få ställen, hvilkas åsyn eller åtanka bibringa hugkomster efter barna-ålderns lyckliga, eller ynglinga-ålderns obekymrade dagar.

Jag ville våga allt, till försvar af den inskränkta jordrymd, där hvart steg jag gör påminner mig om min första oskulds och min fällhets stunder; af den begravnings-plats, där — ej mina Förfäder (likgiltige, i fall de varit oförtjente) — men mina Föräldrar, dem jag sjelf älskat, hvilat; af de ömma Anhöriga och Vänner, som

som danat eller vårdat mig; af de Vägörare, hvars armar lyftat mig ur nöden, hvars lyckligare vilkor lättat mina; af den Maka, hvars omsorger bidragit till mitt välstånd och min finnesfrid, hvars dygder framlockat eller bekräftigat mina, hvars trohet delat lika villigt mina vidriga, som mina glada, öden — — Men omgifves denna jordrymd af en omätlig sträcka, där jag ej upptäcker något kärt för min syn eller mitt minne, icke något lockande för min inbillning, icke ens någon hugnande förmodan om andras fällhet; gör jag utom denna lilla krets af menniskor icke ett steg, utan att möta antingen millioner blinda, kalla, lidande, vanmäktiga varelsor, utan kunskap om ett samband med mig och utan håg dertill, eller egenmäktiga förtryckare, behandlande alla underhafvande såsom blotta verktyg, befallande med villjor i stället för med skäl, hämnande i stället för straffande, inkräktande på samhällsförbundet i stället för att vörda det, ägande begrepp blott om Magtens värde, icke om Menniskans, icke om min oafhändliga rätt till Säkerhet och Frihet; för denna omätliga landsträcka, för dessa fåkunniga och kalla millioner, för dessa förtryckare, offerar jag ej, om ej af ädelmod eller

ler fruktan, det ringaste af min tid, min tanka, min möda, eller mitt blod: de utgöra ej mitt Fädernesland: det är ej dem jag älskar, jag har ej skäl därtill; det är ej en gemensam jord, där en familj för gemensamma intressen samlas, där den samma gör frivilliga öfverenskommelser, där de bäst betrodde verkställa dem: det är, lindrigast liknadt, en öpen plats, där en mängd vildar af olika Peuplader mötas, söka att bedraga hvarandra på bytes-handel, använda armstyrkan där listan ej lyckas, och åtskiljas med lika stridiga intressen som de ditkommo. Nej (jag upprepar det), det är ej detta Land, dessa menniskor, jag älskar. Nedrif den hydda, där jag först såg dagen; ödelägg de fält, där jag tillbragt mina lyckliga ålldrar; borrtblanda mina Föräldrars stoft med menighetens af de döda; landtförvis mina Anhöriga, Välgörare, Vänner; skilj ifrån min famn min Maka; — och det skall i hela området af ett sådant Land ej finnas ett föremål tjenligt att väcka mina känslor af tacksamhet och följhet, berättigadt att kräva mina uppoffringar. Eller hvad? Skulle Frankrike vara ett Fädernesland att älska, för de Protestanter, som Nantiska Ediktets upphäfvande kastade i elände eller landsflygt? Voro ej
för

för Morerna Afrikas tomma öknar ett Land att föredraga för Spaniens paradiska provinser? Desse olycklige Emigranter, som den ytterligaste Roberspierrism ur Fransyska Republiken förjagat, var det med Fosterlands-känslan i själen, som de flygtade från en jord, då beherrskad af Anarchister, då bebodd af trälar? Hvad? När de kände tvånget på sina tankar, när de befarade plundringen för sin egendom, fängellet och döden för sina personer, uppsteg väl då i deras hjertan den sublima tanken: *Dulce & decorum est pro Patria mori* *)! Nej: de kunde beklaga, sakna, förja det; men älska det? Omöjligt!

Den har likväl i sin upprinnelse haft en fullt sann bemärkelse, denna tankeform: *Kärlek till Fäderneslandet*. Det är hos de gamla Greker och Romare, i deras lagom lysande men fria dagar, som ordet *Patria* (af *Pater*) fått skapelse och omlopp. Det var ett heligt och kärt ord, ty det utfades af lyckliga.

Orimligt, utan tvifvel, vore det påstående, att i något Land, under hvad Lagar, hvad Styrelse som hälft, hvar medlem af Staten skulle kunna njuta en
jäm

*) Det är ljust, det är ärofullt att dö för (detta) Fäderneslandet.

jämn och full lyckfalighet. Inga fullkonliga Lagar hafva hittills funnits; inga, som ej lämnat tillfällen till oräkneliga små orättvisor, hvilka födts och dödt med dagen; få, som verkligen befordrat utvecklingen af menniskans krafter, och likfom fört henne vid handen till Sällheten, det enda mål hon ändå alldrig upphör att föka. Men ett Folk begär verkligen föga, för att finna sig lyckligt. Det är ej ömtåligt på detaljerna af sin Lagstiftning: Och hvad begär det då? Blott rättighet i grunderna, blott frihet för sina naturliga förmögenheter, hägn för sina gemensamma rättigheter. Det begär föga att hjälpas: det begär att få vara ostördt. De flästa Lagstiftare hafva ej insett detta. De hafva främst tänkt på Statens Magt och Sjelfständighet, sedan på des Inbyggares Säkerhet och Frihet; främst på Statens förhållande till andra Stater, sedan på Individuernes till hvarandra; främst på Jordens försvar, sedan på Menniskornas Sällhet: likasom en mängd Läkare använda konstens krafter, innan de uträknat Naturens. Men därför hafva ock de flästa Lagstiftningars och Staters öden varit sådane, som verlden fornummit. En dyr erfarenhet har änteligen fört Mennisko-Förståndet på den enkla
tan-

tanken: *Gör ett Folk först lyckligt, så bliver det lifsfändigt*: och sådan är ordningen. Den tvungne drifves till pligt: den frie går sjelf. Hvilken af dem är pålitligast? Hvilken arbetar idogare, fången som smider på *Statens* ankaren, eller bonden som vänder *sin* torfva? Hvilken Befättning strider mäst förtvifladt, *Statens* för sin fold och daggen, eller *Kaparens* för sin andel i skepp och byte? — Statsjelfständigheten, såsom ändamål, begripes blott af den mäktiga: Säkerheten och Friheten, begripas af alla: njutningen af dem föder Sällhet: och den fälle försvarrar onödd sin belägenhet.

En och annan Grekisk Republik, äfven som den Romerska, ägde epoker, då deras Stats-författning var så i tillämpningen vis, att alla medlemmar, den ringaste lika med den högste upplatte, ofördoct lefde, ägde, yttrade sig, och använde sina förmögenheter till allt som ej förnärmade andras naturliga rättigheter. Annat förstås ej under Säkerhet och Frihet: dessa fördelar åtnjöto de alltså; och mer än njutningen af dem, åtrår alldrig ett Folk sig sjelf lämnadt, eller ett Folk som sig sanfar. Under den belägenhet denna njutning åstadkom, hvad skulle Greken eller

ler Romaren tänka annat, än högt om sitt Land, vördnadsfullt om sina Lagar och fina Styresmän, tacklamt och ömt om den mängd medborgare, som ömsom danade och delte dess fällhet? Han förstod ej blott, han kände, att han ägde ett Fädernesland. Han uträknade ej kallt, att hans Land kunde vara få lyckligt som ett annat; han trodde med öfvertygelse, att ej något lyckligare på jorden fanns: och denna tanka, af ingen stridig erfarenhet, intet stridigt ryckte störd, öfvergick vid alla tillfällen af vigt till denna sublima passion af Patriotism, hvilken vi få kallt beundre, och lå föga förstå, att vi, vid åtankan af de storverk den åstadkommit, nästan ej blygas öfver knappheten af våra dygder och litenheten af våra bedrifter. Aristides, Miltiades, Agesilaus, Epaminondas, Thrasylbulus, Pelopidas, Timoleon, Demosthenes, hos Grekerna; trenne Decier, Camillus, Fabricius, Regulus, Scipio Africanus, Cato af Utica, Cicero, hos Romarne; äro vördnadsvärda exempel på denna starka tillgifvenhet för Fäderneslandet, hvilken gör att man ej tillåter någon tanka uppstiga till jämlighet med den på Fäderneslandets väl och ära. Historien (det är sannt), som fört till efterverlden dessa, jämte ett
ic.

icke oansenligt antal andra, namn på Personer, hvilkas platser och bedrifter varit lika lysande som deras dygder, har ej förvarat namnen på dem, som, i borrt-blandade Stånd, utan rang och lycka, gagnat; men hon har sagt: där stridde 300 Spartaner mot 10,000 fiender, där 30 eller 40,000 Greker mot några 100,000, mot 1 million Perser, o. s. v.; och hon har därjämte uttryckligen sagt, att alla dessa Stridsmäns själar lifvades — ej af tankan på sin sold, hvilken inrättning var obekant; ej af fruktan för bestraffning, hvilken ej behöfdes — utan af stolthet att vara de Landsmän de voro, af en enthusiastiskt tacksam känsla för Fosterlandet, af en outplånlig öfvertygelse om sin nytta att med detsamma stå, och sin pligt att med detsamma falla.

En Patriot i de ryktbaraste gamla Fri-Staterna under deras vackra dagar, var det man i högsta begrepp kan kalla Patriot. Orsaken var helt enkelt denna: deras Stats-Författningar, ehuru högeligen bristfällige i många afseenden, hade likväl det företräde för alla andra, att de ingåfvo alla verkliga Medborgare *) både

*) Ty dessa Stater hade det barbariet och den olyckan att äga Slafvar (äfven till större an-

öfvertygelsen om fullkomlig Sällhet och
 böjelsen till fullkomlig Dygd. En Pa-
 triot, i allmänhet, i våra moderna Sta-
 ter, kan ej vara det samma: hvarföre?
 ty han kan ej äga samma öfvertygelse
 och samma böjelse. Våra Stats-Författ-
 ningar äro icke det samma: våra Uppfo-
 strings-anstalter icke heller: Uppmuntrin-
 garne lika litet. I Republikerna Lacede-
 mon, Athen och Rom, där blott dessa
 Städer egenteligen utgjorde Staten, var
 Folket ej talrikare, än att alla Inbygga-
 re gemensamt kunde rådflå och besluta.
 Alla kände, öfvervägde, deltog med si-
 na röster i Lagars danande och Regerings-
 ärender. Den Executiva Magten verk-
 ställde under allas ögon och granskning.
 De politiska förhållanden Stat och Stat
 emellan, kunde ock, såsom föga invéc-
 klade, med vanligt godt mennisko-för-
 stånd begripas. Uppfostringen, publik,
 lika för alla, inskränkt inom få men vig-
 tiga föremål, gaf alla i moraliskt afseende
 en hufvudsakelig medborgerlig philo-
 nomi, enhet i ändamål, gemensamhet i
 energie. Folket inhämtade kunskap om
 brottsliga och dygdiga gärningar, beslöt
 en del bestraffningar, beslöt och åskådade
 al-

tal än Nationen), hvilka icke njöto medbor-
 gerliga rättigheter.

alla belöningar, ägde derigenom sjelf seder, och gaf ett obeskripligt värde åt både Tvångs-Pligterna och Ädelmodet. Det var naturligt, att hvarje medlem i en så beskaffad Stat skulle finna sig lycklig på den jord-fläck hans nation bebodde; merändels ej tänka på en jämförelse eps med någon annan, åtrå intet högre än sitt Fäderneslands väl och ära, och lifvas af en öm och hög tanka om detslamma, ja ända till den felagtiga grad af stolthet, som innebär förakt och obillighet mot andra folkflag. Meningen med denna beskrifning är ej, att framställa dessa Staters Regeringsfätt såsom fullkomliga, och såsom mäktiga att af hvar enda Individu dana en Patriot. De voro visserligen ej det förra, och det sednare är för alla Constitutioner i verlden ömöjligt. Meningen är blott att visa, det de, under två eller tre sekler, voro hufvudsakligen välgörande — ej därför att de voro Republicanska, hvilken form, lika som alla andra, aldrig är nyttig annorstädes, än där den är möjlig; utan därför, att deras förnämsta grundsatser, practiskt användliga i alla Regeringsfätt, voro de, hvilka medföra öfvertygelse om Säkerhet och Frihet *); — att de följakteli-

N:o 42 & 43.

B

gen

*) Det bör likväl medgifvas, att en Individu i Lacedemon ej hade ägande-rätt; men ett trö-

gen måste bibringa mängden känsla af Sällhet; att de följakteligen voro väl uträknade till det ändamål, att ingifva Patriotism.

Efter desla anmärkningar faller det lätt i ögonen, att (med få undantag) de moderna Stats-Författningarna ej åstadkomma, eller kunna åstadkomma, samma verkan, hvarken på Nationernas belägenhet eller moralitet. Jag kan ej nog upprepa den grund-regeln, att öfvertygelsen eller tron på njutning af Sällhet, är Patriotismens naturliga villkor: likafom ock ingen Dygd finnes, utan på villkor af ett förnuftigt intresse, att vara dygdig. Den stora konsten att göra Fäderneslandet och Dygden dyrbara för menisko hjertat, se vi visserligen icke utan framgång använd i den Engelska Stats-Författningen och i den Schweitzerska. Både i England och Schweiz har ock en National-anda funnits, och kanske dydgigare i den sednare Staten, än i den förra. Men i allmänhet, huru skulle mil-

lio-

stående palliatif mot denna constitutionella kränkning af en klar naturlig rättighet, var den kunskapen, att alla Individuer voro densamma förutan, och att ett gemensamt folks bifall kunde när som helst densamma återställa.

lioner medborgare, spridda på flere tusende kvadrat mil, kunna lika deltaga i Lagstiftningen, känna alla Statens angelägenheter, få en någorlunda lika sinnesdaning, och njuta uppmuntringar af en Folk-massa, som aldrig kan församlas? När man öfverväger dessa svårigheter, och låter därtill komma i beräkning den fullkomliga nationala förnuftslöshet, som följde på de Göthiska Folkens öfverfvämning och infvepte alla de sekler, som vi kalle Medel-Tiden; de Andeliga och Verldsliga Magternas därigenom länge fria bemödanden och framgång, att göra alla Folks-Rättigheter till sina; det antingen despotiska eller feodala skick, de fläste Europeiske Stater sedan den tiden mer och mindre måst bibehålla; och omöjligheten att ett föråldrat skick någorstädes hastigt kunnat eller kan förändras, utan sådana medel som ingen dygdig medborgare vill använda, efter att Dygd förfädder Rättvisa; så borde man, långt ifrån att i de Europeiske Staterna, i allmänhet, ännu söka National anda och Patriotism, snarare anse som ett verkligt phenomen där de kunde finnas *).

B 2

Då

*) Vid ordet National-Anda bör anmärkas, att den är af tvänne slag. Det ena grundar sig på blotta begreppet om *Sjelfständighet*, och

Då jag sagt att de moderna Stats-Författningarna ej äro så ställda, att de kunna ingifva Patriotism, har jag menat Allmän och National. Jag har likväl tillika sagt, att några få Länders Constitutioner böra undantagas från detta omdöme: och jag har exempelvis uppgifvit den Engelska och den Schweitzerska *). Mången skulle, måhända, i hastighet kunna tro, att dessa exempel vederlägga sjelfva satsen. Jag vågar tro, att de bevisa den. Den ena Stats-Författningen är blandad monarchisk; den andra federatift republicansk.

yttrar sig blott i hat emot nästgränsande Nationer, om de äro mäktiga, och mot inga andra. En sådan National-anda finnes tidtals i alla Stater och Riken. — Det andra grundar sig på öfvertygelsen om Sällhet, och yttrar sig hos ett Folk i den maximen, att ej villja byta Land och Lagar med någon annan Nation i verlden. Sådan är den Engelska, ehuruväl den ock ofta öfvergår till obillighet. Så stor som skillnaden är emellan Sjelfständighet och Sällhet, emellan Säkerhet mot utländningen och Frihet invärtes; så stor är ock skillnaden i värde emellan det förra slaget National-anda, och det sednare, hvarom här är fråga.

*) Frågan är här blott om Schweitzerska Republiken före den under de sista åren timade revolutionen.

cansk. Ingendera, det är fannt, är i anseende till den politiska byggnaden lik hvarken de nämnda Grekiska, eller den Romerska. Hvarföre finnas då i England och Helvetien en National - Patriotism, som har så starkt tycke af de gamla Staternas? Därföre, att, under all sin olikhet i de politiska kroppsdelarnas sammanställning, och all olikhet i medlen att dem vidmagthålla, hafva de likväl en naturlig sträckning till lika ändamål, och allra enahanda resultater: alla medborgares Frihet och Säkerhet *). Detsam-

B 3

ma

*) Det torde intressera Läsaren att inhämta en Tysk Författares tankar om Engelska Patriotismen (hvarvid bör nämnas att de äro tryckta 1795): "Huru kommer det till, att Britten älskar mer sitt Fädernesland och gör för detsamma mera, än Europeerne i andra Länder? — Detta synes mig till stor del ligga i Statens politiska Författning, hvilken måste ingifva honom dels Stolthet, dels Kärlek för densamma. Hvarje Brittisk Statsborgare har, om icke omedelbar, åtminstone medelbar del i den laggifvande Magten och i den dömande. Kan han ej alltid sjelf blifva Ledamot af Underhuset, så beror likväl af hans Röft valet för hvarje gång till en Ledamot från hans District. Han kan och dristar utan ansvar munteligen och skriftligen, yttra sin mening öfver Regerings-ärenden. Han kan, utan åtskillnad på Stånd,

ma låter sig icke fägas om Constitutioner-
na

"såsom Bisittare i en edsvuren Rätt (Jury),
 "dömma eller frikänna en Medborgare af sitt
 "Stånd. Hans person har en vis helighet
 "och inviolabilitet emot våldsamheter och för-
 "tryck. Ingen människa, icke en gång Ko-
 "nungen, utan allenast Lagarna kunna dö-
 "ma honom: Konungen kan blott benåda ho-
 "nom, när han af Lagarnas stränghet är dömd.
 "Hans Födsel hindrar honom icke att upplyf-
 "ta sig till de högsta Stälten i Staten, och
 "kan därtill välja sig väg genom Handeln,
 "Sjöväsendet, eller Vetenskaperna. Han kän-
 "ner alltifrån ungdomen Statens Författning,
 "Styrka och Svaga, Behof och Hjelpmedel,
 "Rikedom och Skulder: ty Regerings-ären-
 "derne utföras inför hans ögon och öron; han
 "kan sjelf åhöra dem, eller dageligen i mer
 "än ett Tidnings-blad läsa dem. — Detta fö-
 "refaller honom liksom vore han sjelf till
 "råds däröfver kallad. Hans Ös ära och
 "välstånd synes honom vara till en del *hans*
 "verk. Detta väcker hos honom en vis stolt-
 "het; det smickrar honom, att han har ett så
 "stort företräde för invånare i andra Länder;
 "hans Fädernesland får härigenom ett värde
 "för honom; allt hvad detsamma angår, in-
 "treffar honom; han har ingen önskan kä-
 "rare än den, att det må förblifva vid sin
 "närvarande punkt af storhet, och om möj-
 "ligt är blifva ännu mera blomstrande; den-
 "na önskan förer honom till den frågan: hvad
 "kan du efter dina krafter och dina förhål-
 "landen därtill bidra? — och denna kal-
 "telse följder han, utan att särskilt blifva

na i många andra större och smärre Sta-
 ter,
 B 4

"därtill uppfordrad; hvarje uppoffring blifver
 "honom lätt — så mycket lättare, som i hans
 "Land gränslinierne mellan de olika Stånden
 "icke äro så skarpt uttryckta, som annorstä-
 "des, där hvar och en bildar en för sig sjelf
 "bestående Corporation, som måste försvara
 "sitt intresse mot andra Corporationers intres-
 "sen, och alla anse sig såsom fiender till hvar-
 "andra — då de deremot i England få hop-
 "smälta i hvarandra, att de alla hafva blott
 "ett gemensamt väl. Ty egentligen är i Eng-
 "land ej mer än ett Stånd: Medborgare-Stån-
 "det. Ingen mer än Konungen, har Under-
 "sätare. Den besutne Adeln har inga bön-
 "der, den har allenast Arrendatorer (Farmers):
 "och alltifrån dessa ända upp till Lordernes
 "yngre Söner, blyges ingen att drifva lika
 "Näringsfång med den andra. Den enda åt-
 "skillnaden där, åstadkomma Rikedomen, Skick-
 "ligheten och Förtjenten, hvilka hvar och
 "en med sin flit och möda kan förvärfva, och
 "hvertill vägen står hvar och en öppen. Där-
 "emot dömmes en och samma Lag Lorden och
 "Dagsverkaren, äfvensom en och samma For-
 "malitet därvid i agttages: den ena likasom
 "den andra hjälper, efter förhållandet af sin
 "förmögenhet och sin utgift, att draga Statens
 "bördor: den ena liksom den andra har ef-
 "ter detta samma förhållande sitt borgerliga
 "värde: ingen frågar den andra: af hvad Tros-
 "bekännelse är du? utan låter honom i fred
 "tjena sin Gud efter sitt sätt och sin öfverty-
 "gelse. — Detta måste nödvändigt underhål-
 "la förtroendet samtelige Statsborgarne emel-

ter, t. ex. den Portugisiska, eller den
Tur-

lan. De äro nu samtelige Lemmar af en enda kropp: ingen kan finna sig väl eller illa utan den andra: den ena måste bjuda till att nära, vårda, uppehålla den andra. — Hvad hindrar då i andra Länder så mycket godt, som många väl skulle kunna, och vid andra omständigheter villja göra? — Intet annat än den olycksaliga Stånds-andan (Esprit de Corps), som har blott sitt Ståndsintresse för ögonen, och alldeles icke vill låta de andra framstiga eller medgifva dem lika rättigheter med sina. Till hvilket välstånd kunde icke Europas Folkslag hafva uppbragt sig, om icke Adeln, de Andelige, Borgare-Ståndet och Bonde-Ståndet bildat hvar och en sin Stat i Staten och fökt att undertrycka hvarandra? På sådant sätt måste väl afvund, misstroende och hemligt hat aflägsna dem från hvarandra; därigenom hafve vi fyra fiendliga partier, som arbeta blott på att förstöra hvarandra, i stället för att de borde vänskapsfullt bjuda hvarandra händerna till befordran af det allmänna Bästa. Det vore utan tvifvel en ren olycka, om vi alle vore Adelsmän, eller Andelige, eller Handtverkare, eller Jordbrukare. Hvar särskilt af dessa Medborgare-Classer ensam, vore Staten icke nyttig, vore en tunga för densamma. Men alla tillsammans, en hvar efter sina förhållanden, kunde göra densamma fullkomligen blomstrande, om de vänskapligen samarbetade till allmänt väl. Detta kan likväl icke ske, så länge Clericiet fordrar att de öfriga Stånden skulle vara till blott för det samma, och mätta al-

Turkiska, eller den Pohlska före Revolu-
tio-

lenast des stolthet och vinningslyftnad; el-
ler så länge Adeln anser allt, som ej är a-
deligt, för väfenden af annan art, hvilka ej
äro skapade och nyttiga till annat än des
tjenst *). Sådana skillnader har Skaparen
icke gjort. Det borgerliga Samfundet for-
drar väl, för sammanhangs och ordnings
skull, en åtskillnad på Stånd, på Lydande
och Befallande: och dessa Befallande målte,
för det till deras bestämmele nödiga Anse-
endes skull, hafva vissa yttre Företräden och
Skillnads-tecken. Men så snart de begyn-
na använda dessa Företräden, icke mer till
deras första ändamål, utan till misshandlan-
de af dem som äro en grad lägre nedfatta
än de, så göra de sig desamma ovärdige och
förstöra Samfundets fällhet. Ju mera, där-
före, menniskorna åter närma sig till hvar-
andra, och småningom undanröjda de skill-
jemurar, hvilka, tvärt emot Naturen, af-
lägsnat dem från hvarandra, desto närmare
komma de det mål, hvartill det Högsta Vä-
sendet vill föra dem, och en medfödd drift
kallar dem, nämligen Allmän Lycksalighet.
Medeltidens barbari har uppfört dessa skill-
jomurar: Upplýsningen begynner småningom
och varfamt att borttaga dem. — Britannien
njöt, efter långa och farliga stormar, för

*) Öfversättaren tror upprigtigt att dessa ut-
tryck äro ganska fåga lämpeliga på Sveriges
Adel och Clericie, men att de däremot va-
rit egentligt och sannt lämpade på de högsta
Classerna af dessa Stånd i Frankrike under
Monarchien.

tionen: också lärer i dessa Stater någon an-

"denna välgärning, och erhöll af det åter-
 "väckta sunda Förnuftet Lagar, som åter-
 "bragte allt i sitt rigtiga förhållande. Det
 "lät de olika Stånden inom Nationen bestå,
 "sådana som de voro; men det satte dem i ett
 "sådant förhållande till hvarandra, att intet-
 "dera kan undertrycka det andra, utan att
 "tillika förstöra sig sjelf. Det gaf de förvärf-
 "vande Medborgare-Classerna samma väsentli-
 "ga Fri- och Rättigheter, som blott de för-
 "tärande i andra Stater kunde berömma sig
 "af. Det underkastade öfverträdarne af Sta-
 "tens Lagar enahanda straff, utan att göra af-
 "seende på Ståndens skillnad. Härigenom jäm-
 "le de förut bestående olikheter så i hvaran-
 "dra, att nästan intet annat än deras benämning-
 "ar och vissa yttre Skillnads- och Äre-Tec-
 "ken blefvo öfriga. Hvarje Britt, han måtte
 "kallas Hertig, eller Lord, eller Biskop, el-
 "ler Esquire, eller Köpman, eller Handtver-
 "kare, blef en Medborgare, som har sitt be-
 "stämda värde i Staten, och i egentligt poli-
 "tiskt förstånd utgör en del af Nationen. U-
 "tan tvifvel förblefvo efter den Revolution,
 "som skapade denna lyckliga författning, än-
 "nu en lång tid vissa politiske partier, hvil-
 "ka sökte uttränga hvarandra. Whigs stri-
 "der mot Torys, och Episcopalernes mot Dis-
 "senterne, delade ännu många år Nationen.
 "Men omsider tröttades de likväl vid striden,
 "lärde att fördraga hvarandra och förenade
 "sig stillatigande, så att nu allenast svaga spår
 "efter denna delning äro öfriga. I stället för
 "Parti- och Stånds-andan, som hos andra Folk-

annan, än en tillfällig National - Patriotism, förgäfvos förkas. Utan tvifvel finnas inom Europa, Länder, hvilkas Constitutioners beståndsdelar äga en svagare eller starkare förmåga att bibringa medborgerlig Sällhet; men Patriotismen rättar sig ock

«slag förstöra borgerliga sällheten, herrskar
«här en ädel Allmän-Anda (National-Esprit),
«hvilken, förknippande hvarje Ledamot med
«den andra, gör hvarje Britts person helig
«och vördnadsvärd och det hela blomstrande.
»Så länge alltså Britterne bibehålla sin när-
«varande Stats-Författning, så länge skall
«ock, under omständigheter i öfrigt lika, Pa-
«triotismen förblifva bosästad på deras lyckli-
«ga Ö, och allt mer och mer befrämja deras
«Sällhet.»

Deffa reflexioner, hvilka synas i allmänhet lanna, ådagalägga ej allenast hvaruti ett Folks billiga rättigheter bestå, utan ock att de kunna stå tillfammans med den Monarchiska Stats-Författningen, och förmodeligen lättare, nu för tiden, än med den republicaniska, sedan Staterne blifvit så stora till vidd och folkmängd, att en Republik nästan ej låter sig tänkas, annorlunda än monarchiskt modifierad. De ådagalägga ock att Säkerhet och Frihet kunna äga rum utan det flags Jämlikhet, som Jacobinismen så nitiskt och fanatiskt yrkat, och att olikheten i Stånd är mera löjlig än vådlig öfverallt, där det står hvart Stånd fritt att på lika sätt förvärfva lika förmåner och för lika dygder njuta lika aktning och ära.

ock därefter. Ju mera sträckning till en billig Frihet, till verklig Ordning genom rätt uttänkta Lagar, desto mera allmän kärlek till Fosterlandet: ju mera sträckning till Despotism, till skenbar Ordning genom Lagar byggda på godtyckliga villjor, desto mindre Patriotism. Under en föråldrad Despotism, finnes Ingen. Det är ej med en tillvand Träl, man må tala om denna känsla: han skulle le åt blotta ordet: han har ej skäl att begripa det *). Under Anarchien finnes den lika litet: den är ett Osäkerhets- och Förtrycks-tillstånd, alldeles som Despotismen. I bägge behandlas man blott efter villjor, med skäl eller utan: icke efter ett nationalt ändamål, blott efter personella. Det fins en Nation i Europa, som inom icke mycket lång tid pröfvat bägge dessa tillstånd: det är den Fransyska. Det despotiska var mycket smickrande för de förnäma: det anarchiska för de ringa; men alltid exclu-

sift

*) Dans le zele qui m'anime (läger Abbé Coyer), j'ai fait en plusieurs lieux des épreuves sur des sujets de tous les ordres: citoyens, ai-je dit, connaissez-vous la Patrie? L'homme du peuple a pleuré, le magistrat a froncé le sourcil, en gardant un morne silence; le militaire a juré, le courtisan m'a persifflé, le financier m'a demandé si c'était le nom d'une nouvelle ferme.

sitt för den rådande Claffen, och tryckande, förstörande, för de öfriga Kan man säga, att en National-Patriotism fanns under någotdera? Ja, om man därmed ej förstår annat, än de lyfande gärningar och uppoffringar en Nation ögnablicks vis gör, af passion för krigsära, eller böjelle att ombyta tillstånd. Men en gärning är ej en character: en blossande passion är det icke heller: och en character, ett jämt tankelätt, måste Patriotismen vara, om den skall förtjena sitt namn; likasom berömmet af Vålgörenhet ej förtjenas genom en eller få vålgärningar, men genom böjelsen att göra dem alltid. Med den politiska och moraliska Sinnes danning Fransyska Folket sedan lång tid tillbaka fått och ännu behåller, har Patriotismen ej kunnat blifva, och är ej, en character *hos Nationen*. Flygtigheten och Fåfången hafva varit de rådande: Ludvig den XIV gjorde med sin Nation hvad han ville; men just därför kunde Robespierre som hastigast göra hvad *han* ville. För öfrigt är det ej här meningen att fränkänna Fransyska Nationen dess verkliga förtjenster både förr och nu, eller fälla en spådom om dess tillkommande Lynne, hvilket beror af godheten och varagtigheten af dess Stats-Författning, den Tiden icke ännu

nu pröfvat; ej heller att mönstra Europas mångfalliga olika Constitutioner, för att ur dem framlägga de speciella orsakerna, hvarföre ingen Fosterlands-kärlek finnes i ett Land, litet däraf i ett annat, något mer i det tredje, och få vidare växelvis. Det är nog, att en föga mödosam erfarenhet bekräftar, hvad en sådan Constitutions-granskning skulle theoretiskt bevisa, att en National-Patriotism, i det begrepp den tages då man nämmer de Gamlas, finnes och bör finnas i få Stater — det vill säga, icke i allmänhet — i Europa.

När frågan är om Patriotism hos en talrik Nation, kan därmed ej förstås annat, än blott den böjelse för befordringen af det Allmännas Vål, som är beredd till verkning i samna ögnablick den af ett viktigt tillfälle påkallas. Den grundar sig på känslan af Sällhet, det är, på blotta medvetandet att man är lycklig och på den lätta kunskapen om orsakerna hvarföre; ej på kännedomen af medlen hvarigenom. Hvar Individu af en nation känner att han är lycklig, *därföre*, att han njuter rättigheterna att lefva och verka fritt, äga oqvald, yttra sig öpenhjärtigt, använda sina förnünftiga och fysiska krafter till allt, som ej störer andras lika rättig-

tigheter. Men, jämförelse vis med hela Nationen, är det få Individuer som veta, *huru det kommer till* att de njuta dem. National-Patriotismen kan således ej anses vara bygd på en fullkomlig upplysning; men den förutfätter nödvändigt en viss grad däraf. Det är en sanning, att ett Folk under sin fällhet ej tänker på att analytisera hvaren den består. Men kunskapen därom finnes verkligen, fördold, i själen (på samma sätt, som hvar och en, ovetande, äger kunskapen att röra sig, för att kunna gå): och den utvecklar sig alltid och ofelbart i ögnablicket af en förändring till ofällhet, då *förlusten* af en njutning nödvändigt väcker begreppet om *hvad* man njöt. En Nation som varit lycklig, har alltså varit det därför, att hon ägt öfvertygelse om njutningen af ofvannämnda rättigheter, hvilka begripas under namnen Frihet och Säkerhet: och denna öfvertygelse har födt dess Patriotism. Beviset att det varit en öfvertygelse, och ej ett blindt förlitande *), är (såsom Hi-
sto-

*) Ett blindt förlitande har utan tvifvel ofta haft samma verkan, som öfvertygelsen; men det har varit till vissa tillfälliga *Patriotiska gärningar*, ej till *Patriotism*, hvilka saker på långt när icke äro en och samma. Den förra driffjädern har naturen af en meteor; den sednare af en jämn eld.

storien intygar) det, att en sådan Nation, vid första förändring till osällhet, namngifver den samfunds-rättighet hon begär; då däremot ett Folk, som alltid trälats, rådvillt vid inträffad förändring till en hårdare trældom, ej begär mer än ombyta tillstånd. Ett annat bevis är äfven det, att hos hvart och ett Folk, som ej har öfvertygelsen att vara lyckligt, finnes alldeles ingen Patriotism — blotta paroxysmer däraf, när det föres klokt. Men ifrån den grad af upplysning, som fordras, för att finna *hvarföre* man är lycklig, är afståndet vidt till den som behöves, för att utreda *hvarigenom*: och denna sednare grad förutsätter en mängd invecklade kunskaper, hvaraf en talrik Nation ej kan vara mächtig. Den nationala Patriotismen är således icke allt, hvad Patriotism kan vara *). Den är egentligen ej mer, än en *förnuftig känsla*, outhörligen färdig till verksamhet, färdig att öfvergå ända till en passion, som uträttar storverk. Men en högre grad än denna gifves, som jämt vakar och jemt verkar, för att vårda, förbättra eller bereda;

*) Författaren bör anmärka, att han i denna §. talar om National-Patriotismen blott sådan som den kan vara under de nuvarande högst felaktiga upfostrings-anstalter i Europa.

da; som ser, ej blot ändamålen, utan äfven medlen; som bekräftar den allmänna verknings-förmågan; som vägleder viljan till storverk; som ej tillåter sig att blifva passion, förrän den uträknat nyttan af dess utbrott. Denna högre grad, hvilken med skäl kan kallas en *upplyst böjelse*, kan, juft därför att den är fullkomligen upplyst, ej vara allmän, ej vara annat än individuel, i vidsträckt Stater. Den har, för samma orsaks skull, det är, såsom handlande efter skäl, en vida större förtjenst än den allmänna, som handlar blott efter känsla. Den har ock den särskilda egenskap, att kunna finnas, spridd, i alla Stater, under alla Regeringsfätt, äfven där ingen skymt af National-Patriotism skönjes, undanagandes under en total och föråldrad Despotism, hvilken likasom med en förgiftad athmospher omgifver och förfäar menniskan, och ända intill stunden af en oväntad tillfällighet bibehåller en Nation i sitt otänkande och overkande tillstånd. Europas lycka är, att en sådan Despotism är sällsynt inom dess gränser: och det kan således äga hopp, att, genom de betänksamma verkningsarna af Individuers Patriotism, småningom komma till åtnjutande af en erfättning för den Nationalas frånvaro.

Men detta få ofta nämnda namnet Patriot, hvad innebär det då i sin högsta bemärkelse? Vi höre det ömsom med en kall, ömsom med en vild ton utlägas: kan något tydligt begrepp fästas vid ett ord, som väcker nu ingen, nu åter en fanatisk känsla? — Misströftom ej därom; försök om åtminstone att utreda hvad en Patriot bör vara; men anmärkom först hvad han icke är.

Patriot är ej, enligt Turkisk despottisk uttolkning, den, som med underligt blindhet uppoffrar sig att göra och lida allt; som till och med bär silkesnöret till en oskyldig, eller sjelf oskyldig sträcker hufvudet däruti, af — icke det skälet, att Lagen bjuder — men af det, att Despoten vill.

Patriot är ej, i Pohlsk aristokratisk bemärkelse, den, som trycker och präflar flera tusen underhafvande, för att med några hundra höga likar låffjunga Republikens flor och frihet.

Patriot är ej, i gammal Fransysk mening, den, som gör till och med storverk, blott för hederns skull, nämligen hedern af Gunst, Prydnader och Världigheter: det är, icke Hedern Ära, utan hedern Fåfänga.

Patriot är ej, i modern Maratisk betydelse, den, som fonderfliter alla samsfunds-band, som mördar fångar, som i-hjälksjuter menigheter på torgen, som guillotinerar Regenter, som guillotinerar Medborgare femtiotal om dagen, och där- under ropar: Lefve Republiken!

Patriot är ej, i allmän Parti-bemärkelse, den, som, under skenbart motstånd emot olofligt välde, ej tänker på annat än Förtryckarens person, och frimodigt yrkar nyttiga Stats-förbättringar jämt ända till sin Clas och Sig, men stadnar där.

Patriot är ej heller, i lika allmän Parti-bemärkelse, den, som går eller slår sig fram till ett ändamål, och därför, om än i god afligt, tror och försvarar att någon ting kan vara politiskt lofligt, som ej tilika är moraliskt rätt.

Patriot är icke den arbetsamma eller tappra Tjensteman, som icke underlåter någon skyldighet, den han lagligen kan tvingas att uppfylla.

Patriot är änteligen icke den, som blott är medborgerligt *sinad*, som, besittande en Patriots egenskaper och dygder, och framställd att utöfva dem, gör det ej; Ännu mindre den, som verkligen gör Patriotiska gärningar, men af intet annat motif än egennyttan.

Alla dessa slag af människor hafva ofta fått bära ett namn, det de icke förtjena — och otvifvelagtigt ännu flera, hvilkas förteckning skulle blifva mera talrik, än tillfredsställande. Af de anförda allmännare exempel kan inhämtas, att — man må tro sig mena alldrig lå väl, — kan man likväl ej vara Patriot, om man saknar fundt begrepp, och character att värja sitt mennisko-värde; om man har fördomar för sin Corporation, emot allmän mennisko-rätt; om man är en narr, eller en barbar; om man, under larfven af gemenlam förfakelse, bär sitt enskilda intresse beredt till motvärn; om man bygger sin politik på annan grund, än Sedoläran; om man gör väl, blott för det man ej kan göra annorlunda; om man, trög eller feg, begräver sina dygder, och försummar sina kallelser; eller om man trycker på sina gärningar en stämpel af patriotism, som ej fins i affigten. Nej: ej Frukten, ej Hedern, ej Dygdens Likhet, kunna vara Patriotismens drifjädtrar: det måste vara Dygden sjelf: och Upplysningen måste leda Dygden.

Patriotismen, betraktad såsom den personliga Egenskap, hvars bestämmeelse är att upprätthålla och rädda Samhällen, måste äga tvänne hufvudsakliga kännetecken,

Verk-

Verksamhet och *Förfakelse*. Men dessa utgöra ännu ej mer än anlaget därtill: *Verksamheten* och *Förfakelsen*, utan rättvisa till driffjäder, utan redigt fäste för affigten, skulle äfven så lätt kunna använda sig till skada, som till gagn. Om Patriotismen skall vara en Dygd, det den måste vara, så fordras alltså ännu något mer: en oföränderlig *Villja till Rätt*. Anmärkom likväl, att ordet *Rätt* här ej är alldeles desamma, som *Rättvisa*: det har en vidsträcktare bemärkelse. Att vara en *rättskaffens* Man, är vida mer, än vara en *rättvis*. *Rättvisa* har egenteligen afseende på de conventionella Samfundsföreskrifter, hvilka äro olika i särskilda Stater: *Rätt* har afseende på dem, hvaruppå de öfverenskomna böra grunda sig, på de moraliska, ja äfven fysiska, Sanningar, hvilka alltid äro desamma, man må om dem öfverenskomma, eller ej; hvilka ej blifva riktigare om de af Samfundet bekräftas, och ej origtiga om de förkastas. Men för att kunna utöfva denna *Villja till Rätt*, för att göra henne gällande i de otaliga olika fall, då hon behöfves, måste man veta hvad *Rätt* är i sin natur, i sin vidd, och lämpadt till alla tillfällen och föremål; och sålunda uppkommer ännu ett villkor för Patriotis-

men: den grad af förstånds-odling, som kallas *Upplysning* *). *Veta sannt och vilja rätt*, äro således de tvänne ovägerliga villkoren för en sann personlig Patriotism. *Vara oegennyttig* är, hos en människa där dessa finnas, det sanna känneteknet på böjelse till denna Dygd. Men Dygden är ej ännu Dygd, så länge hon blott är böjelse; hon måste vara en gärning: med dessa trenne egenskaper är man ej mer än patriotiskt sinnad, man är ej ännu patriot. *Verklamheten* fattas: tillägg den, så afstraffas dessa sammanlagda Egenskaper en verklig Dygd: och när denna dygd har *det Allmänna* till föremål, så får hon benämningen af Patriotism. Frambära Sanningen, göra Rätt, utöfva Försakelse, för Samhällets skull — se där, alltså, hvad Patriotismen — fällan är! — men bör vara,

*) Man kunde tilläfsventyrs säga, att till Patriotismen erfordras, ej blott Vilja till Rätt, utan öck Villja till Nyttigt; för hvilken sednare (att nyttja en generel abstract term) *kunskap om Sanning* skulle vara det nödvändiga villkoret. Min tanka kan ej vara, att utellu- ta det, som, efter ett correct språkbruk, mera egentligt kallas *Nyttigt*, än *Rätt*; men jag har ej här upptagit det, emedan, efter en noggrann analys, allt *Nyttigt* reducerar sig till Rätt, och allt Rätt bör vara Nyttigt.

ra, efter det högsta begrepp man därom kan fatta.

Det kan lätt inses, att åtskilliga egenskaper finnas, som, utan att utgöra Patriotismens väfande, behövas för dess styrka, rättskaffenhet och värdighet. Jag vill här allenast nämna tvänne: *Mod*, och *Moderation*; *Mod*, för att göra henne till passion i ögnablicket af föreställningen om de svåraste förfakelser: *Moderation*, för att hålla passionen alltid inom gränserna af Rätt, för att fästa affigten jämt vid vissa stora föremål, dit villjan bör riktas, ej framom, och ej på sida. Otvifvelagtigt är, att *Veta Sannt* och *Vilja Rätt* naturligen innebära *Moderation* både i *Begrepp* och *Böjelse*. Men *Verksamheten* gränisar lika naturligen till *passion*, *passionen* till *öfverdrift*: och det är den slags *Moderation*, som hejdar *Sinnet* i *passionens* stund, som ställer *Tanken* egenkraftig och lugn emot *stormarna* i *Känslan* — det är den, som egenteligen utgör *Patriotismens* bistånd; ty utaf den följer all annan; den ger *Sanningen* rådrum att inställa sig; den vidmagthåller den *moraliska Viljan*; den lättar *Verknings-begärets* utvägar; den ger *Förfakelsen* förtjensten af ett öfverlagdt beslut; och det är änteligen den, som, mer än alla andra *Förmågor*, skiljer en

Stor Menniska från Menigheten af sitt Slägte.

”Men, efter det höga begrepp, som här är fästadt vid Patriotismen, kan man väl med skäl vänta den af menniskor? Kunna alla de uppgifna egenskaper hos en menniska finnas förenta? Kan någon menniska alltid veta sannt? Kan någon alltid villja rätt? Alltid vara oegennyttig? Alltid verksam? Alltid oförskräckt? Alltid moderat? Och göra allt, blott eller främst, för Allmänt Väl?”

Jag känner mitt Slägtes belägenhet: jag svarar ej ett rent Ja på dessa frågor. Men jag känner ock dess natur, jag tycker mig se hvad det kan blifva — och misströstar om snabbheten blott, ej om möjligheten, af dess förbättring.

Till en början frågar jag tillbaka: alla dessa dygder och egenskaper, som dageligen yrkas — Rättvila, Vålgörenhet, Uppriktighet, med flera — hafva de alltid, utan afvikelser, blifvit utöfvade af dem, som därför med skäl fått uppbara berömmelse? Och när man säger: *den eller den var en dygdig menniska*, gör man ej alltid ett tyft afdrag för menniskans svaga ögnablick, och begär af henne ej mer, än hon, enligt en oförekomlig belägenhet

i T

i tidevarf och omständigheter, högst kan åstadkomma? Utan tvifvel. Likväl underlåter man ej att yrka dessa dygder och egenskaper till den yttersta fullkomlighet: Och man gör rätt. Man gör rätt att yrka dem fullkomliga; man gör ännu rättare att utreda deras beståndsdelar, att framlägga dem tydliga för mennisko-begreppet, att vägleda Pligten att vara dygdig: och jag tror — jag tror, oaktadt det myckna onda jag ser omkring mig — att det mästa därpå blefve ogjort, om blott mängden af mennikor säkert visste hvad Godt och Rätt är, och huru det göres. Det vore ej då en blott Kunskap, behagande genom det sanna i sin grundfats och det klara i sina flutledningar: det blefve mer — en formlig Opinion, lycklig genom sin sanning, kraftig och öfverlägsen genom antalet af sina bekännare. Om alla de brott, som kränkt eller fört vårt olyckliga Släktes rättigheter, kunde återkallas; om de, som bedrifvit dem, kunde uppväckas till verkning i ett framtida århundrade, då den mörkaste Okunigheten, de gröfsta Fördomarna, undanvikit för dagningen af en mera kringspredd Sanning; Nej, jag tror ej mängden af deras gärningar skulle blifva defamma: jag tror ej detta aflägsna Tidevarf skulle hö-

ra den klagan, som ännu fårar våra öron, att människans natur är ond och skall få förblifva; jag tror ej man skulle mer befrija gagnet och kraften af den Allmänna Upplysning, som man nu hädar efter man den fruktar, och nu ensidigt tillerkänner vårt Seculum, för att sedan blott nämna dess ogärningar, och med dem bekräfta vådan utaf hennes framfart.

Men lät vara att jag irrade mig; att en allmännare Förstånds-Odling, med en allmännare Dygd i följe, skulle vara en dröm, som gläder, men dårar, min förhoppning; vore det ej likafullt Mennisko-Slägtets intresse, att Dygden framställdes få fullkomlig hon bör vara, på det lätt hon endast är möjlig? Skulle denna framställning alldeles sakna en verkan? Skulle det äfven vara fruktlöst, det blygsammare hopp, att någras begrepp kunde vinna klarhet, någras förstånd öfvertygas, och öfvertygelsen, gjuten i Känslan, förvandlas till en jämn och ädel Bøjelse, full af Vilja till Godt, om ej alltid af styrka mot hinder och frestelser? Eller skulle Patriotismen, hvars ära merändels är sen, men evig, vara den enda Dygd, om hvars ingjutande i människors hjertan vi skulle behöfva misströsta?

Jag

Jag öppnar Historien, hon skall svara.
 — "Och hvad?" — Att i alla Länder,
 i alla Stånd, i stormiga och lugna tider,
 hafva Menniskor funnits, som af Upplys-
 ning och Dygd användt hela sin förmåga
 att upprätthålla eller frälssa de Länder, dit
 Ödet dem i födseln kastat. — Hela sin
 lefnad igenom fri och dygdig, stod ej, i
 tidepunkten af National Andans utsocknan-
 de i Athen, Demosthenes ännu qvar för-
 färlig för Philippus, och ända intill sin
 frivilliga död väckte stundtals med åskan
 af sin vältalighet sina Landsmäns slumran-
 den sinnen? Var det ej det klokaste, re-
 naste nit för Roms bestånd och ära, som
 alltid förde orden på Catos tunga så länge
 han blef hörd, och föreskref honom att
 dö med Republiken *)? Burrhi och Thra-
 leas

*) Att Catos gärning, betraktad såsom ett själf-
 mord, var moraliskt riktig, är jag långt ifrån
 att försvara, ehuru väl den visserligen var det
 efter *den* tidens moraliska begrepp. Jag tror
 blott, att hans motif var en dygdig och ädel
 menniskas. Den som har en viktig kallelse,
 befattning, ämbete, hvarmed följer den för-
 månen att föreställa och råda i ämnen af ett
 hufvudsakligt inflytande på Allmän eller Per-
 sonlig Säkerhet och på Rättvisan i allmän-
 het; är utan tvifvel en slät människa om han
 qvarblifver vid sin kallelse, befattning, ämbe-
 te, från den stund han blifvit öfvertygad att

seas namn, åtfölja de ej med skäl Nerös till en olika afvundsvärd odödlighet? Tycker man sig ej ännu i dig, genom den o-mätliga rymden af fjuttot sekler, höra det olyckliga förfallna Rom ropa beundran och välsignelser öfver Titi, Trajani och Antoninernas minnen?

"Men hvarföre alltid Grekeland, alltid Rom?" — Vål! Sverige, Fädernesland för Hjeltar, har då ej äfven varit det för Dygder? Olycklig vore den dag, då du kunde glömma, huru hög och ädel Patriotismen lågade i Engelbrechts själ, huru välviljande i den yngre Sturens, i hans Makas, huru rådig och stark i Tyranniets förkroffares, Gustaf Wasas! — Och Holland, England, Frankrike, hvilken mängd af vördnadsvärda Män skulle de ej kunna framställa! Den förste Prinsfen af Oranien, Barnewelt, Grotius, Witterne — mera renhjärtade menniskor än des-

hans moraliskt och lagligen rigtiga råd förkastas, och Passion och Villja ögonskenligen sätas i stället för Rätt och Rättvisa. Dygden har en naturlig Världighet, som hon förlorar om hon låter sig gäckas, och bortblandas med Odygden: och sitt hopp att göra den vigtiga Nyttan, hvaraf tillfredsställelsen kunde synas uppväga förlusten af Godt Rykte, förlorar hon äfven enär hon med skäl anses för seg både af den Dygdige och den Odygdige.

dessa, har kanske aldrig jorden burit. —
 Sandy, Selden, Seymour, Hamden, Cha-
 tam, se där allenast *några* stora, obefläc-
 kade namn, bland hundrade kanske, som
 Engelska Historien skulle kunna uppte. —
 Crillon, Coligny, Mornay, Sully, Ro-
 han, l'Hôpital, Turgot — hvilka rättfin-
 niga och ädla Män, hvilkas minnen ej
 skola dö förr än ett allmänt barbari utplä-
 nat allt, ända till Fransyska namnet! —
 Genuas Doria, Americas Franklin och
 Washington, jag nämner dem blott. —
 Och Bernsdorff, skulle han förglömmas,
 Bernsdorff, Danmarks ära och Stats-Mi-
 nistrars afvund; Bernsdorff, som kanske
 ensam bland dem, under ett efter Lag
 despotiskt Regeringslätt förmått väcka sin
 Nation till Patriotism; som velat i *verket*
 återställa de rättigheter hon i *Lagen* för-
 lorat; som bemödat sig att i *rigtig ord-
 ning* dana sin Nation värdig att en dag
 mottaga friheten, och förmögen att behå-
 la den?

Jag har blott nämnt några de mäst ly-
 fande exempel, som i hast framställt sig
 för minnet. För dens ögon, som med
 moralisk uppmärksamhet läser Historien,
 och enskilda Lefvernen upptecknade sedan
 samtidas parti-hetta eller afvund svalnat,
 skall efterdömenas antal oändeligen förö-
 kas.

kas. Vi menniskor hafve i allmänhet det fel, att låta oss för häftigt fåras af det myckna Onda vi skåde och höre, och taga det Goda för så afgjort, att det snart sagt ej fäster vår uppmärksamhet. I vår utan tvifvel dygdiga harm, tillåte vi ej verlden att vara jämt så ond hon är, hvilket redan är tillräckligt: vår skälfvande Inbillning målar oss henne dubbelt värre. Bedröfvande, nedtryckande är denna föreställning! Men hvarföre så slumpvis ögna öfver mennisko-släktet? Hvarföre ej noggrant urskillja? Hvarföre ej tro anledningarna, följa led trådarna, till de gladare upptäckter? Hvarföre blott se hvad vårt Slägte varit? Hvarföre ej händre utforska hvad det kan blifva, söka medlen, söka de fanna, de lösliga, de ädla, använda dem med själens hela styrka, och njuta det som är mer än Skymf eller Nåd, mer än Konungars blick eller Partiers medhåll, sjelf-belöningen af ett dygdigt Uppfåt — det må misflynkas — det må hafva framgång *)? Sådan är Patriotis-

*) Who noble ends by noble means obtains,
Or failing, smiles in exile or in chains,
Like good Aurelius let him reign, or bleed
Like Socrates, *that man is great indeed.*

POPE.

tismens känsla. Vördnadsvärda, sublima verkningar af den, än under Lugnet, än i Stormens stunder, har visserligen ej verlden saknat: vårt eget Fäderneslands häfder bära därom vittne: Görom sjelfve rättvisa åt förflutna ålldrars dygder; måske skall ett annat *Seculum* äfven kasta sina blickar tillbaka på det, hvori vi lefve, och skilljande upplysaren från förföraren, patrioten från rebellen, och den mäktige rättvise från den mäktige förtryckande, hölja med offentlig ära åminnelsen af några Män, hvilkas affigter och förfakelser för sina Fäderneslands fällhet våra irrade ögon ej se och våra svaga själar ej fatta, förrän af dem kanske intet mer än Stoftet och Gärningarna äro kvar, att förebrå oss vår köld och vår förblindelse.

Det vore ett stort mistag, om någon, af de anförda exemplen, droge den slutfatts, att man nödvändigt måste vara stadd i politiska verknings-kretsar, för att kunna vara Patriot. Patriotismen är ej uteslutande för någon plats eller class, hvaruti tillfälle gifves till förfakelser och verksamhet för allmänt nyttiga ändamål. Den som, med egen kostnad och med ihärdighet mot alla förhinder, befrämjar Landthushållning, Bergsbruk, Handel, Näringar, Landets försvar, allmänna In-

rätt-

rättningar till människors danande, vård, förbättring, ledning till arbets-håg; den som på lika fätt underhjelper Konsternas och Vetenskapernas utspridande, upptäckter och tillämpning till dylika föremål; den som utan bäfvan för Egennyttans och Fördomarnas förföljelser, afdrager dem larlven och frambar med värdighet Sanningar, tjenliga till Allmänna Förståndets odling, eller en förvriden Samhälls-belägenhets återförande till riktigt skick; den som mot Lagars vrångtydning af domare, eller till stöd för den våldförde mot den mächtige, använder sin förmåga och blottställer sin välfärd; hvar och en af desse, få vida han handlar efter böjelse till Gagn och Rätt, är lika visst Patriot, som den, hvilken på en politisk theater framställd, har tillfälle till en eftertryckligare verkning och mera synbara bedrifter. Det klara hufvudet, det oegennyttiga hjertat, Ehrensverd, som till försvar för Finlands kuster bygde Sveaborg och skapade Skärgårds Flottan, i trots af fåkunnighet och heta intressen; den store dygdige Luther, som afskuddade sitt Fädernesland på en gång de påviska förvillelser och romerska Stolens förtryck; den djupa Tänkaren, Smith, som genom en mångårig möda att sammanbinda erfarenhetens uppgifter, bragt den

den vidsträckta och invecklade Finance-Kunskapen till en snart sagt ovederlägg-
 lig Theori, i allt gagnelig för hans Fä-
 dernesland, och i det hufvudsakliga för
 hela vår verldsdel; den upplyste man, som
 i vårt Land nyligen, och ej utan förfä-
 kelse, gifvit efterdöme huru, i förening
 med full säkerhet för person och egendom,
 odlingen af en stor landsträcka kan vinnas
 med itörsta förmån för Allmänna hushäll-
 ningen, för Jordägaren, och för hans Un-
 derhafvande; de fem Engelsmän, som å-
 togo sig att inför Domstolen tala för de
 Parlaments Ledamöters rätt, hvilka genom
 Buckinghams antiftan blifvit fängslade;
 Malesherbes och Deseze, som, midt under
 de bittrafte och redan blodgiriga factioners
 raseri omkring dem, vågade uppstå till
 försvar för den olyckliga och emot Con-
 stitutionens bokstafveliga lydelse våldförda
 Ludvig XVI; Desse Män böra utan tvif-
 vel äfven så väl räknas bland värdiga Pa-
 trioters antal, som de, hvilka på Thro-
 nen, eller nära den, eller förande Natio-
 ners talan, ädagalagt sin Patriotism.

Jag har förtökt att visa hvilka äro så
 väl den Allmänna, som den Enskilta Pa-
 triotismens vilkor och egenskaper. Af hvad
 jag anført kan anledning givas till en vig-
 tig fråga: *Genom hvad medel kan och bör*

National - Patriotism åstadkommas? Jag bör sluteligen i kärthet besvara den.

Jag tror att Regenter någon gång ägt rådgifvare, och Nationer ledare, som besvarat denna fråga med de få orden: *om-
Åöp Stats-Författningen!* och dermed menat det samma som: *Revolutionera Staten!* Jag nekar ej alldeles möjligheten att National-Patriotismen kan blifva en följd af denna orsak; men jag nekar sannolikheten af denna följs omedelbarhet af sin orsak, och jag tror att när frågan är om *bör*, är detta medel ej det som har rätt att komma i betraktande. Revolutioner åstadkommas nog på ett passif sätt af Orättvisan och Fåkunnigheten: de behöfva ej påskyndas. Det är sällan Visheten som plan-lägger dem, och en full Vörndnad för Allmän Mennisko-Rätt som utförer dem: och funnes ock i ett och annat väl inrättadt hufvud den förra, huru skulle, under passionernas brytningar, en nödvändig fansning och hejd kunna väntas af verktygen, som främst vårda sina intressen, eller af menigheter, som ej begripa hvad sant är, och hvad lofligt? Om ock Sällhet, och därför Patriotism, en dag funnes blifva följderne af en med förefats gjord brådstört revolution, skulle väl någon rättssinnig kunna önska, att sådana ända-

damål vunnas på vilkor af det våld uppå naturliga rättigheter, hvilket sannolikt ej kunde förekommas under menniskoflägtets närvarande beskaffenhet af oreda i begrepp om Sannt och Rätt? Eller skulle någon dödlig tro sig berättigad, att grunda och stadga tillkommande generationers rättigheter, genom upfåtlig kränkning af den närvarandes lika rättvisa anspråk på fällhet? Jag förstår ej, hurudenna tanka skulle kunna vara alster af annat, än ett missbrukadt förstånd, eller ett orättfinnadt hjerta: och min övertygelle ogillar, förkastar allt, uttryckligen allt, som ej uthärdar proftet vid granskningen af *rätt* *).

Ett annat medel måste då förkas, hvarken så fällsynt som en stor mans Vishet, eller så opålitligt som ett nu varande Släktes vilja; icke konfladt och brådstört, utan enkelt och fogligt, sådant som menniskans natur medgifver och erbjuder, som aktningen för hennes rätt begär: och hela hemligheten af detta medel synes mig ligga förvarad i de två orden: *Upplys Menniskan*: det är, omstöp Allmänna Uppfo-

D 2

fo-

*) Huruvida omstöpa Statsförfattningen eller revolutionera Staten är det rätta medlet, kan för öfrigt erfarenheten af Kejsar Joseph II:s och af Fransyska National-Conventionens regeringar bäst intyga.

fostringen, utmärk Fördomen och undervis om Sanningen, utmärk Orättvifan och bevis hvad Rätt är; dana få ett Folks förnuf-tiga och fedliga Opinion: Opinionsen da-nar des Lynne: och utan att ett Folk kallas till verkning, verkar då detta Lyn-nets egen kraft steg för steg den Stats-förändring till Sällhet, som åstadkommer Patriotism. — "Men detta medel är lång-samt!" — Utan tvifvel: det smickrar ej menckliga otåligheten, som vill öfverlef-va fullbordan af den byggnad hon grund-lägger; men om våldet och halfgjordhe-ten skulle vara olägenheter vidhängande den snabba verkningen, och trögheten ett vilkor för den rättvisa, bör väl i ett rätt-finnigt hjerta någon tvekan om valet upp-stå? Anmärkom desutom, att detta me-del ej i sin *natur* dr så långsamt; som det *kan* vara i *verket*. Allt falskt och allt o-rätt bär inom sig sjelft en drift till förän-dring. Oredan måste vara en följd af orig-tighet i grunder. Oreda i begrepp åtföl-jes naturligen af tvekan i lynnet: och ett sådant lynnes högsta spänning förmår ej allstra mer än Envishet, hvilken är blott en modification af Styrka. Huru skulle då Falskt och Orätt stå bi emot Sannt och Rätt, hvilka föda säkerhet i lynnet, och genom säkerheten Ståndagtighet, högsta
gra-

graden af Styrka? De förra äro alltså dånade att öfvervinnas: deras motstånd kan uppskjuta de sednares seger; men segern ligger af evighet i dessas natur, och nederlaget i de förras. Undanröj nu hindren att framgå med Sannt och Rätt; var ädel och gör mer, befordra deras framgång: huru föga häftiga, vådliga, skulle ej då striderne blifva! med hvilken fart — och mildhet tillika — skulle ej Ljusets utflyta öfver verlden! Ja, skulle man ej nästan kunna påstå, att allt vore vunnit, den stund blotta Begäret till kännedom af Sanning och Rätt blefve lika visst nationernas lynne, som obekymmersamheten eller tvekan därom äro det ännu? Begäret alstrar forskning, forskningen visshet, vissheten den enda Opinion, som alldrig kan svika: och en Opinion — det kan ej förhindras — en Opinion måste regera verlden: hvarföre ej hält den som är upplyst?

”Men detta angifna medel: *Upplys*, huru ofullkomligt ligger ej i Individuers händer tillfället till dess användande!” — Ja; men i de Styrandes fullkomligt. Om ödet, oblidt för mitt lugn, kallat mig, ur ringheten och skuggan, till den bekymmersamma platsen vid Regenters sida; om det alltså gjort mig till en pligt att frambara en oförställd öfvertygelses

råd för Deras och Nationers väl; och om jag då funne, hvad jag ännu tror, att Sanningen från ett redligt hjerta alltid äger en vis världighet äfven för Regenters öron; så skulle jag bemöda mig att visa, huru föga säkerhet, lugn och ära åtfölja omsorgen att regera ett oredigt och lätttroget Folk; huru en nation, för att älska sitt Land, behöfver öfvertygelse att det är älskvärdt; huru öfvertygelsen måste vara en följd af kunskapen om det som *dr*, jämförd med kunskapen om det som *bör vara*; att Uppllysningen är ej annat än denna kunskap; att, då det som *bör vara* är desamma, som vi med andra ord kalla *Sannt* och *Rätt*, då en pröfning af Statens belägenhet efter grunderne af dem, måste antingen upplysa en nation om verkligheten af sin fällhet, eller Regeringen om bristerna däri och medlen att desamma afhjelpa, och då en allmän förnuftig och sedlig daning måste grundläggas, ej laster, flygtighet och oredor, utan seder, finnes stadga och statslugn; så måtte ock, både elter förnuftets uträkning och menckliga sakernas natur, Uppllysningen utgöra en dygdig Regerings, likasom en Nations, uppenbara intresse; och en Regent, om hvilken, när han ej mer vore till, Folket kunde säga: "han spar-
"de

"de ofs de ohyggliga striderna mellan San-
 "ning och Fördom, Rätt och Orätt, han
 "påkallade sjelf Upplysningen, han mottog
 "med ädelhet lärdomar af henne, han om-
 "skapade Allmänna Uppfostringen efter
 "hennes anvisning, han gjorde ofs till ett
 "tänkande och fridsamt folk, han visade
 "ofs den sällhet vi njöto, han fökte åter-
 "föra den som vi förlorat" — en sådan
 Regent skulle med rätta kallas Patriotis-
 mens Fader i sitt Rike, för honom skulle
 hans Folk hafva offrat allt ända intill
 sjelfva lifvet, och Tacksamheten skulle
 gjuta tårar och odödlighet öfver hans
 aska.

*Försök att bestämna begreppet af or-
 det Orthodoxie.*

(Fortfättning från N:o 36, 37 & 38).

Det gifves få ämnen, hvilka i våra da-
 gar — jag vet icke just hvarföre — äro
 mera ömtålige att vidröra, än det vi bör-
 jat afhandla. Man tager knapt ett steg,
 man yttrar knapt en sund tanke, förr än
 man mistänkes för hemliga affigter, för
 både politisk och theologisk Neologie.

Det är besynnerligt, att många ibland dem, hvilkas skyldighet det är, att försvara den goda faken, finna en fiende i hvar och en, som icke alldeles talar deras språk; icke underlåta, att på hvarjehanda sätt göra honom mistänkt och förhatelig hos Folket; samt uppföra honom på de kät-tar-längder, hvilka blifvit förfärdigade i den Christeliga affigt, att utestänga tänkande, redelige, arbetsamme och exemplariske ämbets bröder från all åtanke vid befordringar. Jag fruktar derföre, att om det försök jag gjort, att vända Allmänhetens tanke på frågan: *hvad är Orthodoxie?* icke vidare fortfattes, skulle man deraf kunna draga följder, som vore rakt stridande mot afligten med denna afhandling, och, t. ex. oagtadt mitt uppriktiga medgifvande af nödvändigheten utaf en Theologisk dogmatik, tänka, att detta blott vore ett litet Auctors-knep för att framsnyga några Neologiska satser. För att möta en sådan mistanke, hvilken i sanning gör föga heder åt dem, som kunde hylsa den, nödgas jag fullfölja min idé och ännu framställa några viktigare följder af det moraliska begrepp om Orthodoxie, hvarpå jag velat vända en tänkande Allmänhets uppmärksamhet. Jag gör det kanhända med ny fara, att misför-

förstås, att misstänkas för neologiska tänkefätt; men om man också hos oss skulle hafva blifvit van, att sammanblanda Neologie och Religions-hat, ägta Protestantisme och Fritänkeri, moralisk Religion och Naturalisme, drifvar jag dock i trots af de Magtspråk, under hvilka svagheten, okunnigheten eller afunden tilläfventyrs kunde söka dölja sig, eller med hvilka de kanhända bjuda till att förskansa sitt anseende, framställa mina tankar; hvilka, om de ock icke gillas, åtminstone skola bevisa, att man icke är en Religions-fiende, för det man drifvat tänka i Religionen.

Då det är gifvit, att allt hvad som framställes, såsom en Religions-Sanning, måste vara af den beskaffenhet att det kan främja ägta dygd och sannskyldig tillfridsställelse: och en Lära blott så vida hör till Religion, blott så vida förtjenar namn af Orthodox, som den svarar mot dessa stora ändamål; lärar hvar och en utan vår erinran lätt finna, att Religionens så kallade dogmatiska Sanningar måste ses och framställas ur en moralisk synpunkt. Ännu påtagligare skall detta blifva för hvar och en, som behagar efterfinna, att den religiösa dogmatiken icke är annat än en uplösning på de frågor,

hvilka människan under fortgången af sitt sträfvande till Moralité nödvändigt måste göra sig själf, nödvändigt måste söka få besvarade, om hon vill vara ett med sig själf öfverensstämmande väsende. Så är t. ex. *Läran om Gud, Förkyrnan och Odödligheten* intet annat än svaret på den allmänna frågan: huru är det mig möjligt att fortgå till min bestämmeelse och vinna den, i en verld, som framställer sig för tanken, såsom itående under Naturens nödvändiga och af vår frihet ej beroende Lagar? — Så är vidare den högst vigtiga *Läran om mennisko-slågtets upprättelse* likaledes intet annat, än en upplösning på den frågan: huruvida människan, då hon ändrar sitt tänke- och handlingsfätt, kan hoppas förlåtelse för det onda, hon under sitt hjertas förderfvade tillstånd gjorde? — Och *Läran om ett högre bistånd till det Sanna Goda* intet annat, än svaret på den frågan: huru människan, svag och ofullkomlig som hon är, skall kunna öfvervinna de hinder, som ligga inom henne själf för verkställandet af det, som hennes Plikt fordrar. Här är, i korrthet, uppräningen till hela Dogmatiken. Dessa frågor födas alla af människans moraliska behof: deras besvarande kan således endast i den mån blifva giltigt, ega sanning och

och nödig begriplighet, som det är moraliskt, och blott såsom sådant kan det *troas*, d. ä. för sitt praktiska intresse antagas och upptagas i människans tänkesfält. Men ser man dessa Sanningar ur en blott dogmatisk Synpunkt; vill man utan afseende på deras moraliska halt, fatta och förklara dem med det speculerande förnuftet; eller yrkar man dem blott i stöd af en främmande auctoritet, utan att framlägga deras nödvändiga sammanhang med Samvetets fordringar, då förvandlas hela Religionen till en torr speculation, och i det samma till ett evigt tvedrägts-frö, eller ock till en död bokstafs tro, hvilken snart kan gå öfver till en fanatisk yra.

Då man eger afseende på dessa *trenne* hufvud-problemers ursprung, finner man, att sedan det första, i kraft af ett praktiskt behof, blifvit väckt och besvaradt genom idéen om Gud, såsom *Verlds-skapare* m. m. det andra Problemet, af ett lika behof, uppkommer ur det förras sköte och likasom *födes* deraf, och då det blifvit upplöst genom idéen om Gud, såsom *Frdlsfare*, det tredje Problemet *utgår* ur det första och andra med sin upplösning genom idéen om Gud, såsom *Helig-görare*. Jag gör denna anmärkning, dels för att väcka Läsarens uppmärksamhet på det

det sammanhang, som är imellan Religions hufvud-läror, dels för att erinra, att ehuru Gud i sitt Väsande är *obegriplig* och oändligt upphögd öfver vår inkränkta fattningskrets, vi likväl kunne göra oss reda för (hvad som här är det omedelbara föremålet för vår tanke) vår idé om Honom, upplösa denna idé i sina väsendteliga beståndsdelar, och se huru den ena *födes* och *utgår* af den andra, såsom lika många *serkildta* uttryck af de *färskillda förhållanden*, i hvilka vi tänke oss Gud i anseende till människan och hennes moraliska behof. — Varnad af så många misf lyckade försök, och icke sinnad att skriva någon theologisk afhandling, kan jag icke här af göra någon tillämpning på den Lära, som Religionens höge Stiftare (Matth. 28: 19) synes framställa, såsom ett korrt begrepp af hela Religions-läran. Jag vill blott tillägga, att denna Lära, tagen i en pur dogmatisk mening, icke allenast icke kan förstås, således icke eller ega någon inflytelse på människans moralité m. m. utan ock af Allmänheten så mycket lättare misförstås, som sjelfve den härfinaste Metaphysicus — i Theologien, då han vill vara vis öfver hvad Skriften lär, och tydligare bestämma hvad som der blifvit lemnadt obestämmt,

flämndt, dervid måste stöta på ouplösliga svårigheter, och, då man vill undvika en förnuftsfridig tritheisme, är i fara att falla på en förnuftslös schol-formel. Den som med sannskyldig agtning för Religionen förenar den öfvertygelsen, att ingen annan lära kan förtjena namn af en Religions-fanning, än den, som svarar mot Religionens ändamål, och tillika besinnar, att den Sanning, vi här omtale, står i Bibelen såsom ett korrt innehåll af *hela* Religions-Läran, skall förstå denna lilla obetydliga vink. För de öfrige är ej denna Afhandling skriven — och nu — *sat sapienti!* —

Öfvertygad likväl, som jag är, att misskännandet af Religions-Sanningarnas moraliska halt och värde, är en bland de rikaste källor ej allenast till tvifvelsmål och otro, utan ock till den praktiska Religionens förfall, hvaröfver man i våra dagar snart öfver allt klagar, anser jag för min plikt, att sträcka mitt försök till de viktigaste delar af denna grundlära, för att omständligare ådagalägga Sanningen af vår sats, att ingen ting annat är orthodoxt, än det som är moraliskt.

Jag frågar därför:

I *Läran om Guds Egenskaper*, hvad vore det som ej förtjente namn af orthodoxie?

xie? — Jag räknar på bifall af hvarje tänkande menniska, då jag svarar: alla grofva anthropomorphismer. Således om man, t. ex., föreställde Gud såsom ombytlig; om man underkastade Honom, Den Sjelfständige, ett slags beroende af Naturen, af dess lopp och de fria Varelsernas goda eller onda företag; om man sade, att Han än retas till vrede och hämd (den Svages känsla vid förolämpningar), än låter sig blidkas — och blidkas genom ett slafviskt och lönsjukt smicker, genom offer och sådane handlingar, som antingen i sig sjelfve likgiltige, skulle få en slags förtjenst genom det att de anställdes i affigt att dermed *tjena* GUD, eller också i sig sjelfve omoraliska, icke allenast skulle blifva oskyldige, utan ock få ett värde genom affigten att hämnas Guds *kränkta dra*; om man föreställde Guds Godhet, såsom en flathet; Guds Rättvisa, såsom en hämdgriighet; Guds Vilja, såsom en Despots arbiträra nycker; om man påstod, att Han kunde förvända rättvisans eviga Lagar, straffa den oskyldige och benåda bröttslingen, utan allt afseende på den sednares moraliska beskaffenhet, blott därför att han trodde hvad man i det eller det landet utgifvit för orthodoxie, eller för det han slitigt beropade sig på en främman-

mande förtjenst, utan att hafva gjort den till sin egen, sålom, t. ex. Judarna på Abrahams, eller för det han ångrade den skada han tillfogat *sig sjelf* genom sitt elaka förhållande, och numera blifvit litet mera omtänkt om *sitt eget udl. o. f. v.*; om, läger jag, man på detta sätt skulle föreställa, och, under allehanda rhetoriska vändningar, hyperboler, antitheser och exclamationer, förmenskliga Gudomligheten, skulle väl hvar och en finna, att ett sådant föreställningslätt icke allenast icke vore orthodoxt, utan och Gud ovärdigt och i högsta måtto skadeligt för ägta Dygd och *rena Seder*. Det torde då vara öfverflödigt att erinra, att ingen ting af allt hvad som läres om Gud, kan vara orthodoxt, utan att vara moraliskt, utan att vara tjenligt att befordra människans rättskaffenhet och en emot den svärande tillfridsställelse.

I *Läran om Försynen*, hvad är det som förtjenar namn af Orthodoxie? — Denna Lära, ehuru ytterst vigtig för människans förädling och tillfridsställelse, har dock varit utslatt för många tvister och för häftiga anfall af visse *sig* kallande Philosopher — hvarföre? Jo, läger man, en sådan Lära kan icke älskas af dem, som gärna ville följa sina sinliga böjeller, och der-

derföre önska, att icke följjas af en rättfärdig Domares öga. Jag, som icke är någon hjertans ranfakare, och icke gärna vill låta afpruta något på min agtning för menckligheten, drifvar ej underskrifva denna dom: jag tror i all enfalldighet, att orfaken till de deiftiska anfallen åtminstone till någon del torde ligga i fjelfva föreställningsfättet af denna Lära. Om det blott vore dogmatiskt; om man icke visade Läran i litt naturliga sammanhang med Moraliteten; om man framställde den som en tröstegrund vid lifvets mödor och besvärligheter, utan att inskärpa det vilkor af rättskaffenhet och moralisk verksamhet, hvarunder den endast kan vara det, och således förflappade menniskans driffjädrar till det goda; om man ansåge Skaparens verk, såsom en annan Konstnårs arbete, hvilket tid efter annan behöfver rättelser, jämkningar och reparationer; om man föreställde den Eviges verksamhet, såsom en kädja af succesliva handlingar; om man talade om förändringar i Hans beslut, förorsakade af de fria Varelsernas förhollande, af deras böner om rägn och soliken o. s. v.; om man öfverlastade denna Lära med en mängd af underverk, förkastade all naturlig förklaringsgrund, och trodde dem vara några vid förefallande behof

hof vidtagna afvikelser från Skaparens eviga plan; om man anfåge den Guddomliga Förfynens styrelse, såsom arbiträr och icke inrättad efter heliga, vilå och välgörande Lagar, eller desls ferskildta yttranden i Tiden för något annat, än *en, evig, odelbar* Handling; då vore det åtminstone icke underligt, om Philosophen ej underkrefve dessa menckliga föreställningar. — I den mon Läran om Förfynen bygges på grunder, som äro enlige med de begrepp, vi böre göra ofs om Gud, och i den mon den framställes i sitt naturliga sammanhang med menniskans moraliska kallelse, skall den ock vara upphögd öfver alla inkast, erkännas för Orthodox, vördas och ällskas af alla dem, som villja hvad de böra.

Men detta vare nog sagdt om de läror, som höra till det ofvan uppgifna *första* problemet. Vi gå nu till det *andra*: och hvad det angår, om och huruvida menniskan, då hon öfvergifver det onda, och inträder på Dygdens väg, kan hoppas förlåtelse för sitt förra omoraliska förhollande, eller att Gud icke skall låta några andra följder deraf drabba henne, än de som äro nödvändige för hennes vidare framsteg i det Goda; så vördar och erkänner jag med tacksamhet och innerlig

tillfridsställelse, hvad Bibelen derom lä-
 rer. Jag ser deri en Gudomligt-faderlig
 anstalt till människans upprättelse, och
 det är mig en otvifvelaktig Sanning, att
 Gud icke kan hafva vidtagit den för ett
 till eviga plågor fördömdt Slägte. — De-
 sto mera skulle det smärta mig, om jag
 såge, att Försoningens Lära uppblendades
 med anthropomorphistiska tillfätsler, hvil-
 ka kunde gifva anledning till en evig split
 och den mäkt hårdnackade fiendskap imel-
 lan Theologerne, till djerfva anfall af
 Religionens fiender och till grofva mis-
 bruk af den mindre tänkande Religions-
 bekännaren. Funne jag, att man icke be-
 handlade denna Lära moraliskt; att man
 fökte des nödvändighet i uphäfvandet af
 någon påstådd desharmoni emellan Guds
 egenskaper, och icke i människans behof
 af en moralisk förändring; att man före-
 ställde sig Gud, som en svag Despot, hvil-
 ken förolämpad och retad till hämd af si-
 na underfåtares brott, läte försona sig der-
 igenom, att han släckte hämdens känsla i
 deras eller deras representants blod; att
 man sade, det Grunden till Försoningen
 skulle ligga hos honom — icke hos men-
 niskan; att det nästan icke vore någon
 fråga om, huru hon vore finnad, huru
 hon föreställde sig Gud, huru hon skulle
 skick-

skicklig göras till en försoning, genom bortläggande af sitt afviga sinne mot den eviga kärleken, utan blott, huru Gud, likfom Hedningarnas *Jofur*, från att vara vred skulle blifva god igen; att man glömdede den öfver allt uttryck sköna bild, som Religionens Stiftare gifvit på Gud och Hans förhollande mot den hotfärdige, i den allmänt bekanta, Förlorade Sonens historia, eller ock icke egde nog Fadershjerter för att förstå den, och så pådikade Guddomligheten ett tänkesätt, som vi skulle rysa för hos en Far; att man lät den Oskyldige lida straffet (som straff) i kraft af ett oerhördt tillräknande, likfom den Oskyldige kunde känna något som *straff*, likfom ett sådant tillräknande vore i moraliskt affeende möjligt; att, då man vilde göra detta begripligt, man påtagligt sammanblandade en *Penningskuld*, som kan gäldas af en annan, med en *Criminalskuld*, som icke på någon annan kan öfverföras — icke en gång med hans alldräfraste samtycke — med en skuld, som är den mest *personliga* och således icke kan tillräknas någon annan än upphofsmannen; då skulle, så vida allt detta icke vore ett blott förlök, blott blefve ansedt för en hypotese till förklaring af en Försonings möjlighet, utan utropades för

en tros-artikel under skallande anatheme öfver hvar och en, som tänkte annorlunda, och man dertill med vid försvaret af en sådan, i fanning Neologisk, teori, beropade sig på nödvändigheten, att tro den i dödsstunden för att då afqvitta sin räkning med Gud, och således med ett tyft bifall medgäfve att menniskan under sin lefnad, i stöd af denna Försonings-lära, väl kan tillåta sig ett och annat afsteg från sin plikt, åtminstone underlåta att bekämpa en och annan svaghet; då skulle jag önska, att ega Snillet's fyndighet och styrka på min lott, för att med rätt alfvare och eftertryck visa, att en sådan Lära icke kunde vara orthodox, emedan den vore rakt stridande mot Religionens ändamål, förvände de naturligaste begreppen om det Högsta Väsendet, icke öfverensstämde med Skriften, som omtalar denna Lära blott med kärlekens språk, och ändteligen försvagade hvarje ädel drift i människohjertat, samt hämmade hvarje redligt bemödande att fullgöra Samvetets bud.

— Nu är det mig en tillfridsställelse, att våre Theologer allt mer och mer föka gifva denna Lära en moralisk riktning, och föreställa den med Bibelns egna uttryck: och då jag med dem erkänner ej allenast Sanningen af allt hvad Bibeln lär,

rer,

rer, utan ock underskrifver alla de uttryck den åtminstone i Grundspråket dervid nyttjar; då jag erkänner, att Religionens Guddomlige Stiftare ädelmodigt uppoffrat sig sjelf för Verldens väl, ja, att han lidit och dött i alla människors *ställe*, så att hvar och en, som med en praktisk Tro antager och följder hans *hela* Lära, slipper undergå de straff, hvilka han eljest skulle varit underkastad, och kan hoppas förlöfning från alla de följder af sina forna felsteg, som den eviga Visheten icke finner nödvändiga till deis förbättring: en trosbekännelse, som i sjelfva verket sträcker sig litet längre, än dem, man stundom offentligen hört af ifrande Orthodoxister; så beder jag, att få frambära ett ord till frid och försonlighet — i Försoningens lära. Att människan, under villkor af en moralisk förändring, kan hoppas sina synders förlåtelse, är en Sanning, som erkännes af alla Secter, af Neologer och Palaiologer, af Orthodoxer och Socinianer, af Svedenborgianer och alla Kättare af hvad namn de vara må. Detta är utan tvifvel hufvudsaken och det väfendteliga i denna Lära: och när man kommer öfverens i den; när ingen af alla dessa nekar, att det är den Christna Religions-Stiftarens *förtjenst*; att vi kunne

ega denna uppmuntrande och till det goda stärkande förhoppning; när alle medgifva, att Han *genom sin lydnad*, som det står i Skriften, *blifvit en orsak till evig salighet för alla dem, som Honom lyda*; så vet jag icke med hvad skäl förnuftige menniskor, menniskor, lifvade af samma förhoppningar, tröstade och uppmuntrade af samma Försonings-Lära, barn af samme Allgode Fader, och i flersfalldiga afseenden Bröder, skola tvista, smäda, förkättra, förfölla, fördöma och, som det äfven någon gång skett, förbränna hvarandra? Hvaröfver tvistar man då? Vill man veta, *huru* Förloningen för sig gått? — Men *kan* man veta det? *Behöfver* man veta det? *Behöfver* man se det, innan man kan tro Gud om godt, innan man kan tro, att han handlar med menniskan, som en vis och god Fader med sina barn? Har icke Han, som är vår *ende Måstare* sagt: *Salige dro de, som icke se och dock tro.* — Må man dock fritt, om man vill, för att öfva sin tanke, försöka att utreda detta *huru*, hvilket Bibeln lemnat obestämdt, kanhända för att öfva vårt moraliska förtroende till den Allgode Fadren i Himmelen; men man förgäte alldrig, att den teori, man gifver deröfver, icke hör till Religionens väsende, utan blott är ett philo.

lofophiskt räfonnement öfver en religiös Sanning, hvilket först då bör anfes för heterodoxt, när det går ut på att förneka fjelfva Grundläran eller att förvända den till skada för Moraliteten. Om det förra någonfin skett, derpå skulle man lätteligen kunna råka att tvifla; men lika lätt torde det ej vara att afholla sig från all fruktan, att icke det sednare någon gång, ehuru visst icke med affigt, skett genom blinde Ifrares åtgärd, hvilka, då de ej lärt att skillja fkalet från kärnan, det väfendteliga i Religionen från dess omklädning, med sin bokftafstro qväfva Religionens Ande, och befkylla alla dem för Neologie, fom icke tro på Apostelen *Anselmus* *).

Vi gå nu till det *tredje* Problemet, för at vidröra en och annan för Moraliteten vigtig fråga.

Behöfver menniskan ett Högre bifstånd till det fanna Goda? Är hon redan af Naturen *god*, och behöfver hon blott upplysning om fina plikter för att utöfva dem? Eller är hon af Naturen *ond* och alldeles i grund förderfvad? — Det sednare har af de fläfte Theologer blifvit

E 4

be.

*) En berömd och fkarpsinnig Scholastisk Theolog i Medeltiden, känd ibland annat för sin Satisfactions-theori.

bejakadt, åtminstone sedan Augustini tid. Det förra har blifvit yrkadt af en del Philosopher allt intill den tid, då *Kant* utgaf sin Religions-Lära. — Hvilketdera är rätt? Hvar skole vi här finna en pröfvosten för Sanningen? I Bibelen — ja, visserligen. Men hvar finna en pröfvosten för des rätta Tolkning? Huru afgöra, om det, som der säges om människans förderf, gäller i afseende på hela menskligheten, eller blott om vissa Nationer och vissa Tidchvarf? Och om det förra eger rum, huru och i hvad afseende det kan sägas om människan i allmänhet? — Man borde väl ega dessa frågor så afgjorde, att intet tvifvelsmål om Bibelens rätta mening kunde ega rum, innan man beropar sig på des utfagor. Nu som detta icke ännu skett, oagtadt man tvistat derom i flera sekler, och beklageligen under dessa tvister gifvit allt för många bevis på den elakhet, hvar till mennisko-hjertat kan förfalla; tror jag mig icke träda Skriftens auctorité — icke en gång Theologernas — för nära, om jag påstår, att det är omöjligt afgöra, hvilkendera af de stridande Parterne eger Sanningen på sin sida, förr än man hänkjutit faken till Moralitetens Domstol, och der pröfvat halten och värdet af deras ferskilldta påståenden. Hvad som blifver

ver gilladt der, det och intet annat är Orthodoxy, det och intet annat är Bibelns lära; ty, såsom Guddomelig, kan den icke innehålla något, som vore stridande mot Moraliteten. Jag talar icke i denne, bland menniskor, högste Domarens namn; jag talar blott inför des Domstol: och då de framträda, som påstå, att menniskan af Naturen är god, kan jag icke undgå att erinra, att detta påstående synes grunda sig på ett missförstådt begrep af moralisk godhet, och tror icke att man skulle yrka den, om man icke byggdt sin Moral på blotta *lyck/alighetsprincipen*, och sökt rasonnera bortt det rena medvetande af plikt, den heliga känsla af förbindelle till en *oegennyttig* verksamhet, som vi bäre i vårt Samvete. Utomdes torde det vara fara värdt, att denna tanke fyller mennisko-hjertat med allt för smickrande inbillningar om en Godhet, som det alldrig kan ega fullkomlig, då den blott efterhand genom oafslätelig öfning och förädling skall förverivas, och sätter menniskan i den tanken, att hon ej behöfver undergå den moraliska förändring i hjerta och tänkesätt, som Religionen med så mycket skäl fordrar af hvar och en menniska, så länge hon följjer den egna kärleken, såsom sin högsta

regel, icke känner någon annan driffjäder till det goda, än

Nit för vinst och eget väl,

och ehuru kanske i sina yttre seder ostraffelig, dock, i kraft af sin maxime, endast är det *så vida* och *så länge*, hon ser något att vinna, eller icke någon mera kännbar uppoffring att göra dervid. Är detta Moralité, lå ega dessa Philosopher tämmeligen rätt; men är människan kallad till en högre förädling, till en renare verklamhet, till öfning af den Dygd, som Religionens Guddomliga Moral, i öfverensstämmelse med vårt eget Samvete, fordrar, så lærer väl ingen med agtning för sin högre bestämmelse, träda på deras sida. — Ja, säger den i sin ordning framträdande Theologen: det är rätt, min lära är allena orthodox: människan är i grund förderfvad: hon är alldeles oförmögen till det goda: hon är hel och hållen beherrskad af en olycklig benägenhet till allt det, som ondt är; ty, hvarföre skulle elijest Bibelen yrka Bättring och Omvändelse? — Jag frågar tillbaka: om människan är så alldeles i grund förderfvad; huru är då någon förbättring möjelig? Sker den väl genom ett underverk? Verkställles den emot människans villja? Är hon
lå

få alldeles en machine — och en machine, så alldeles kommen i oordning, att hon blott genom en yttre kraft kan fattas i tillbörlig rörelse, sedan hennes förfallna construction blifvit reparerad? Äro då de outplånliga grund-dragen af den Heliges bild utplånade? Eger hon ej mera några ursprungliga anlag för det Goda? Eger hon ej mera något Förnuft? Eller säger detta Förnuft: du skall dräpa, stjåla, ljuga o. s. v. Eller, om det talar annorlunda, om det med yttersta sträng-het yrkar helgden af moralitetens bud, och icke eftergifver det minsta af des fordran; eger då menniskan nu icke mer någon förmåga, att med agtning för des föreskrifter, billiga och antaga dem såsom helige, allmänt giltige och förbindande Lagar? Eller, om menniskan, om sjelfve bofven ännu eger en sådan förmåga; om den är oskilljaktig från menniskans väsende; eger hon då ej mera någon *fri* Villja, som utan all främmande inflytelse kan *bestämman sig sjelf* till godt eller ondt? — Eger hon nu intet af allt detta, hvilket likväl constituerar sjelfva menniskans väsende, och den karakteristiska skillnaden imellan henne och tingen; så gifves det ock ingen möjlighet för henne att blifva moralisk, att ega Religion, att emottaga
 nå.

något högre bistånd till det goda; så försvinner ju allt tillräknande; så upphör ju människan att vara människa, och blir intet annat än ett konstigare djur; och så kan ju Gud lika litet göra henne till ett moraliskt väfende, som — ostmaiken. Jag är långt ifrån att villja tillägga våra Theologer så grofva och orimliga påståenden; jag har blott velat visa, hvarthän en sträf dogmatik kan föra, och till hvilka följder ett ensidigt betraktande af människan kan leda. Och jag önskade, att Folkläraren häraf måtte finna, huru förgäfligt han bör agta sig för alla öfverdrifna och hans egen goda affigt förstörande beskrifningar öfver det menckliga förderfet. Han kan och bör endast tala derom, för att ådagalägga nödvändigheten af en moralisk sinnesändring. Han bör derföre vid sidan af det felaktiga och bristfälliga, ställa det förträffeliga hos människan, och visa till hvilken hög grad det kan utbildas. Detta skall vara tillräckligt att nedflå det menckliga högmodet och sjelfstycket; men det skall icke nedflå människans mod, icke fylla hennes hjerta med denna känsla af svaghet, med detta sjelfföragt och denna misströtande likgiltighet, som gör att hon dukar under vid anfallet af hvarje begär. — Det vore mycket

ket att erinra i detta ämne; men allting eger sin tid och sitt rum. Jag vill derföre inskränka mig till följande. Då menniskan icke kan lägas vara af *Naturen* god; då hon endast kan blifva det genom sitt *fria* bemödande; då hon till den ändan är utrustad med anlag för det goda, med moraliska förmögenheter; så torde hvar och en finna, att det tillstånd, i hvilket hon är, innan hon höjt sig öfver sinnenas krets till ett rent och tydligt medvetande af dessa förmögenheter, just är det förderf, hvaröfver man klagat. Det eger rum, icke endast i *våhetens* tillstånd, utan ock i *hyfsningens*; icke blott då menniskan, föga öfver djuret, utan bekymmer för det tillkommande, drifves af sina närvarande känslor och sina djuriska behof; utan ock då hon, väckt till omtanke om sitt eget väl, skådar gerningarnes följder eller deras inflytelse på hennes väl eller ve i det tillkommande och derefter inrättar sitt uppförande. Då nu menniskan stadnar här; då hon icke vill gifva agt på Dygdens Lag, som förkunnar sig för henne i Samvetet; eller om hon ock gör det, dock icke vill följanden, utan *under det villkor*, att den synbarligen skall främja hennes väl; således står färdig, att efter behof och omständighe-

heter göra hvarjehanda undantag från sin plikt, och lasten eger ett pris, för hvilket hon alltid är fal; då är hon förderfvad. Hon eger då en vis tröghet, en vis feghet, ett vist hykleri i sin karakter: hon har då antagit en maxime, som, ehuru icke rakt stridande mot Moraliteten, dock i grunden försvagar dens kraft, förkämmer dens renhet, nedfätter dens värde och underkastar den egenkärlekens godtfinnande, d. ä. alla de tusenfalldigt ikiftande begär, böjelser och passioner, hvilka, like stridige vindar, häfva mennisko-hjertat. Det värsta af allt är, att då hon varit författ i den lyckliga ställning, der egenkärleken icke fordrar annat, än Dygden, hon smickrar sig med stolta inbillningar om färdeles förtjenster, och, ehuru icke egande annat än ett sken af dygd, dock tror sig vara en utmärkt god och förträffelig varelse. Ett så förvändt tänkesätt eger verkligen menniskan i allmänhet, och det är så djupt inrotadt i mennisko-hjertat, att Moralisterne, då de icke trott sig kunna få henne så ren och god hon borde vara, icke trott henne mächtig af en radikal-cur, liksom af misströltan gifvit henne Palliativer och tänkt att de då åtminstone skulle höja henne så mycket öfver djuren, att hon egde ett
me-

mera upplyst afseende på eget väl, och lefde så erbart, som Samfundets lugn och välfärd fordrar.

Hvarifrån nu denna moraliska oordning, denna original-synd kommit: om den är en arffjuka, som fortplantat sig ifrån slägte till slägte? Om grunden dertill ligger i någon af oss sjelfve ej förvållad händelse, som skulle förhålla sig dertill — icke blott som den första länken i en kädja till alla de öfriga, utan — som en *orsak* till sin *verkan*? eller — i sinlighetens naturliga, således ej förvållade, således oskyldiga drift? eller i vår egen villjas fria sjelfbestämmelse, hvilken, en gång antagen, icke utan motsägelse kan tillåta någon högre förklaringsgrund? äro frågor, som hvarje tänkande Läsare kan afgöra, då han besinnar, att den *Mänskliga Villjans frihet* måste förutsättas vid alla undersökningar i *Moral* och *Religion*; att de utan den icke kunna gifvas; att utan den all *imputabilité* af våra gerningar försvinner, och således äfven all *Samfunds ordning*; hvilken erinran torde vara tillräckelig för att visa hvad som här är *orthodoxie* eller icke.

Hvad åter sjelfva frågan angår, om och huru vida människan kan hoppas ett högre bistånd till det goda, så är det, en.

enligt både Förnuft och Uppenbarelse klart, att hon kan trösta sig af denna förhoppning, i den mån hon verkligen vill och bemödar sig att blifva god: Ockfå följder det väl få onkeligen af begreppet om Gud, såsom *Fader* och *Fräljare*, att jag har svårt att tro, det någon förnuftig människa kunnat draga denna Sanning i tvifvelsmål. Man har blott tvifstat om, *huru* detta sker, och beskyllt hvar och en för kätteri, som icke velat underskrifva den rådande tanken derom. Men blott en liten fråga: Behöfver man väl mera veta, huru människan blir delaktig af ett högre bistånd, för att tro, för att emottaga det, än man behöfver en kemisk kunnskap om matsmältnings-processen, för att njuta föda och lifskraft af fundera näringsämnen? Behöfver man kunna utreda växande kroppars organisations-lagar, innan man kan antaga, att naturs-kraften verkar i dem anorlunda, än i stenarne? Eller behöfver man, för att kunna se, ega den frågan afgjord, om ljusets strålar utgå som delar af Solen, eller om de blott uppkomma genom fortplantade skakningar i Æthern? Hvem skulle ej le åt människor, som trodde dessa frågors utredande vara nödvändigt, för matsmältningen, organisationen och synen? Hvem skulle ej anse dem
för

för vansinnige, om de, vid olika resultater af sina undersökningar öfver dessa ämnen, började förfölja hvarandra? Likväl ligga dessa frågor inom den möjliga erfarenhetens krets: den andra deremot, den theologiska, öfverflyger de gränser, som äro satte för våra forskningar, och är derföre rent af omöjelig att besvara. Det gifves intet enda af våra Stam-begrepp, som kan uttrycka sättet af en *frdmmande* krafts inflytelse på en *fri villja*. Om man således skulle tvista här — och tvista med dem, som tro det samma i hufvudsaken och således ega en gemensam föreningspunkt, så vore det — en blygd för Ljulets vänner — just det samma, som om tvänne blinde råkade i strid om naturen af färgorne.

Dock görom de Theologer rättvisa, som funnit någon ting högre hos människan, någon ting ädlare och förträffligare, än att det kunnat förklaras ur de grunder, som *fordom* voro uppgifne af Philosopherne. Dessas hela System var i grunden Naturalistiskt, utan att de alltid visste det sjelfve. De härledde nämligen all kraft till det goda ur *naturliga* källor; d. ä. ur de grundbehof och den drift, som tillhöra människan, betraktad blott sålom Naturväfen: de lärde, att människan,

skan, ungefär som djuren, kan dresseras; kände ingen annan driffjäder, än den af straff och belöningar, och gjorde således begäret efter eget väl, som i sig sjelft blott är en Naturs kraft, till det stora drifhjulet för allt hvad människan är och någon sin kan blifva. *Friheten*, denna sjelfständiga, och af Naturs-lagar ej bestämmda, ej en gång bestämbara kraft, som, i moraliskt hänseende upphöjer människan till en ståndpunkt, som är *öfver Naturen*, öfver det fällt, der den blinda nödvändighetens Lag är ensamt rådande, uteslöto de, om ej uttryckeligen, dock i sina grund-principer, och undergräfdes således med den ena handen den byggnad, som de med den andra fökte uppföra. Theologerne sågo det: de funno något, om icke hos människan, åtminstone i Skriften, som ej lät förena sig med dessa grunder, och höjde därför sin röst mot naturalismen. Men som de sjelfve dock icke sågo människan ur någon annan synpunkt, än Philosopherne, nödgades de, för att skydda sitt System, antaga, ej blott utom Naturen, utan ock utom människan en kraft, som verkade det goda. Så uppkom den dogmatiska *Supra-Naturalismen* med alla sina följder. Dels grund var moralisk: skada blott, att man den tiden icke egde de moraliska be-
grip-

greppen rätt utredde. Hade man då förstått, att betrakta människan, ej blott ur den synpunkt, der hon för sinnet vilar sig som ett Natur-väsen, utan ock ur den, der hon framställer sig för tanken, såsom ett i moralisk hänfikt fritt handlande väsende, så skulle det väl hafva gifvits en supra-naturalisme, men ej en dogmatisk, utan en moralisk, och den dogmatiska Naturalismen, om ock så emot förmodan af någon försvarad, skulle åtminstone icke fått så starka anhängare, som den nu torde ega. —

I följje häraf dristar jag, utan att dock upphäfvva mig till någon Domare öfver mine Bröder, förklara Naturalistens tanke för irrlärlig, *så vida* han icke betraktar människan ur den synpunkt, hvarutur hon bör skådas vid dessa underfökningar. Det är ock så icke utan skäl, som de så kallade Neologer häcklas; ty de fläste af dem, som äro hos oss — till namnet — kände (eburu en stor del af dem redan trädte ner af Skådeplatzen, och ropet af Sions Vaktare kommer ungefär ett Decennium för sent) fökte, icke af elakhet, utan af öfvertygelse — att draga Naturalismen in i Theologien. Hvad åter de dogmatiske Supra-Naturalisterne angår, så beder jag dem skärpa sin blick litet mera på männi-

iskan och hennes moraliska förmögenheter, och — om icke för något annat skäl, åtminstone för att icke onödigtvis röja en okunnighet i dessa ämnen, som nu mera af mången yngling torde kunna upptäckas, en gång upphöra att sammanblanda sine verkelige vänner och sine fiender, Lärare af Naturs-Religionen (ett besynnerligt namn, jag tillstår det) och Lärare af den moraliska Religionen, hvilka i sina principer äro himmelsvidt skilljde från hvarandra, samt litet närmare tillse, om icke de sjelfve, ehuru egande rätt i sin aning af en större möjelig förträfflighet hos människan, än den Naturalisterne medgifva, och oagtadt sin skillnad på *Natur* och *Nåd*, tilläfsventyrs torde vara litet närmare beflägtade med Naturalismens vänner, än de Lärare, som förstå att göra den lika väfendteliga, lika viktiga skillnaden emellan *Natur* och *Frihet*. Dock mera här om nedanföre.

Jag förklarar imedlertid ännu en gång, att äfven jag hyler den tillfridsställande och uppmuntraude öfvertygelsen om en moralisk verlds-styrelse, och således om ett Högre och äfven till hvarje individu, i mon af dess beskaffenhet, sig sträckande bistånd till det Goda. Hvad jag yrkar, såsom värdigt namnet af *Ren Lära* är,
att

att man icke må bygga denna öfvertygelse på obevisliga hypoteser, utan på människans moraliska behof; att man icke må föreställa henne stock-blind och sten död för all moralité, alldräminst i ett land, der man från barndomen blifvit undervisad i Religionens alldrig kraftlösa Lära, och, hvad fel man ock hellst må vara underkastad, icke kan hafva undgått att känna någon välgörande inflytelse af denna Lära, till agtning åtminstone för Plikt, Dygd och Rättskaffenhet i allmänhet; der man således icke blott eger de, människan ofrånkänneliga, naturliga anlagen för det Goda, utan ock dessa anlag till en viss grad öfvade och utvecklade (hvarförutan icke en gång det Borgerliga Samhället, såsom beroende på helgden af ingångna öfverenskommelser, skulle kunna ega bestånd). Mitt skäl är, att dessa påståenden, utom det öfverdrifna, äfven ega den skadeliga inflytelse på människo-sinnet, att de göra det modfällt, trögt, ohugadt för all moralisk effort; att de implanta en känsla af svaghet och feghet, som alldrig ännu grundlade någon sann moralisk finnesförfattning; att de störta människan i en andelig dolfska, i en passiv afvaktan af öfvernaturliga inflytelser; och således, i det de försvaga, om icke rent af döda

känslan af den sanna moraliska Religio-
nen, öppna dörren för en Fanatisme, som
kunde ega oberäkneliga skadeliga följder
både för Kyrkan och Staten, och hvarpå
flera länder, och i lynnerhet, för att ic-
ke tala om de Catholiska, England i en
Cromwells tid lemnat nog ryslige exem-
pel. — Skulle man följa de reglor, som
sig kallande Orthodoxer gifvit för Reli-
gionens populära föreställning, så skulle
man ideligen predika Theologie, alldrig
Religion; ideligen tala om hvad Gud
gjort och ännu gör för människan, och
icke allenast förtiga hvad människan å sin
sida bör göra, utan ock beständigt uppre-
pa, att hon alldrig bör göra något egen-
teligt vid sin förbättring, emedan hon
derigenom skulle hindra Nådens verknin-
gar och upprätta en egen rättferdighet.
Detta är utan tvifvel lagdt i en god af-
sigt, och kan äfven, jag skall medgifva
det, ega sin goda grund, *så vida*, nämli-
gen, man icke ser i människan något an-
nat, än ett väsende, drifvit af sinliga mo-
tiver. Men är väl denna synpunkt den
rätta? är väl denna supposition enlig med
erfarenheten, enlig med vårt eget medve-
tande, enlig med Skriften, som jämte det
hopp, den gifver om ett högre bistånd,
på *öräkneliga* ställen uppmanar menni-
skan,

kan, att använda sin ursprungliga moraliska kraft? Eller om nu all kraft till det goda härleder sig, ej allenast naturligen (hvilket ingen nekar), utan ock på något öfvernaturligt sätt*) (hvilket jag lika litet tror mig ega giltiga skäl att befrida, som någon annan att påstå) ifrån Gud; är det väl derföre rätt, att sammanblanda dem, som åtminstone till sin öfvertygelse äro Christne, med Hedningar och Afgudadyrkare? Äro icke de förre genom sin upplysning och sin odling komne ett steg längre i moralisk förädling, än de förre? Är ej denna upplysning *andelig*? Är ej denna odling, så liten den ock må vara, ett verk af en *högre* kraft, hvilken redan införlivat sig hos Menniskan och gått öfver till en egen verknings-förmåga? Hvad vill man då läga med detta passiva förhållande? Skall Menniskan förfunna denna till sitt ursprung *andeliga*, till öfningen *egna*, förmåga? Hvad? Skall hon ej följa sin upplysning? Skall hon qväfva den till

F 4

verk-

*) Till undvikande af missförstånd bör man nämna, att orden *naturlig* och *öfvernaturlig* i denna Afhandling ega en dubbel bemärkelse, efter den dubbla hänfikt, hvari man betraktar Menniskan. Hon är ett *Naturs-Väsen*, och så vida är det moraliska hos henne *Öfvernaturligt*: hon är ett *fritt väsende*, och så vida är det *naturligt*.

verksamhet sträfvande agtning för Rätt, som antingen naturligen eller andeligen, i bägge fallen af Gud, är inplantad i hennes hjerta? Skall hon det icke; huru kan man då säga, att hon skall förhålla sig alldeles passiv? Må detta, i ett visst afseende vara rätt sagdt om Hedningen, eller om Menniskan, betraktad utan den upplysning och odling, som måste åtfölja öfvertygelsen om den Christna Religionens Sanningar — och utan tvifvel var detta meningen i början; — men på den, som blifvit uppfödd och fostrad i ett Christeligt Samhälle; på den som emottagit äfven den alldräminsta grad af moralisk och religiös odling, kan det omöjeligen lämpas; och gör man det, så är man ej allenast i moralisk, utan ock i dogmatisk mening — *Irrlärlig*. — Jag lastar icke här våra Theologer, ty det står dem fritt, och är, rätt förstådt, af mycken nytta, att i sitt System betrakta Menniskan, sådan som hon sannolikt skulle varit, om ej Förflykten med sina visa anstalter till hennes uppfostran, kommit henne till biträde. Om min granskning träffar någon — och det blir icke mitt fel — så är det blott den, som misförstår Systemet, och icke vet göra deraf den tillämpning, som Orthotomien fordrar till olika tider, olika per-

personer, olika odlingsgrad och öfriga omständigheter; som anser sine Åhörare, som otrogne Judar eller groft lastbare Hedningar, och icke drager i betänkande, att både offentligen och enskildt inför en okunnig Allmänhet, och liksom för att skaffa sig ett parti, beskylla sine Bröder för Neologie, irrlärighet, ja — irreligion, af det stora skälet, att de kanske tala bättre än han, stifta en mera verkelig nytta, och äro nog vise att *rdtt utdela Sanningens ord*; hvarförutan en Lärare ej är annat, än *en ljudande malm eller en klingande bjälra*.

Till den förbättring, som Religionen yrkar, fordras såsom en beredelse, ånger öfver människans förra straffbara uppförande. — Rätt utan tvifvel, då denna ånger icke, tvärt emot hvad våre Theologer lära, sträckes ända till en känsla af förtviflan, icke till sitt mått bestämmes efter den känsla, som råder i vissa Bot-falmer. Men ej nog med detta; här uppkommer äfven en vigtig fråga: hvad det då är, som egentligen skall ångras? *Skadligheten* eller *skändligheten* af lasterne? Om det är *straffet* eller det *straffbara* i dem, som mera bör väcka människans bekymmer? — Jag vet icke på hvad grund man kan kalla det orthodoxt, att blott

visa menniskan på de för henne sjelf obehagliga följderne af hennes förbrytelser, och jag är öfvertygad, att alldrig någon sann förbättring kan komma till stånd genom en ånger blott deröfver, att man, som det säges, sett sig så illa före. Väl kan man derigenom förmås, att ändra sitt yttre handlingsfätt; men den inre rådande finnesförfattningen, men den maxime, hvarefter man handlar, blifver ju lika fullt den samme, lika oförändrad, hjertat lika kallt och dött för det sanna goda. Det är likväl Religionens ändamål, att dana menniskan till en ej blott i yttre gerningen ostraffelig, utan en i hjerta och tänkesfätt god varelse. Hvad Borgerliga Lagar icke kunna uträtta, det skall hon göra; hon skall ingjuta i själen ett rent och helgadt tänkesfätt, som icke behöfver den mekaniska inflytelsen af frugtan och hopp, för att holla profvet, utan grundadt på en lefvande agtning för den Heliges bud, verkar genom friheten, och icke skulle upphöra, att vara hvad det är, om ock de behagliga eller obehagliga följderne af våra gerningar vore ofs alldeles obekante. Dessa driffjädrar af frugtan och hopp, jag vill medgifva det, kunna väl med fördel brukas för att rycka menniskan ur den djuriska dvalan; men icke bör man
stad.

stadna dervid och anse verket för fulländadt. Så snart de gjort den åsyftade verkan, böra strax renare driffjädtrar sättas i rörelse och menniskan föras till medvetande af och agtning för den högre Lag, hon bär inom sitt bröst. Jag kan bevila det, om det skulle behövas, med ett exempel, som icke tillåter någon motfäggelse. I mennisko släktets råare tillstånd, då menniskorna endast lefde i sina sinnen och ännu med tanken ej mäktat höja sig öfver deras krets, om icke för att söka ämnen för Superstitionen, då dånade Lagens röst med åskans ljud från det molnklädda Sinai; men då menckligheten blifvit mogen för en högre odling, då hvilade dundret, då uppenbarade sig Lagstiftaren, helig och god i dygdernas renaste afbild på jorden. Hans röst var allvarsam, men ej hotande; ljuf, men ej smickrande. Han talade till Samvetet — han spridde en ny dag öfver Sedernas fält; och Dygdernas frö, den rena agtningen för plikt, utvecklade sig skönt, som blomman vid Vår-solens blickar.

Den andra beståndsdelen af den förändring, Religionen fordrar af menniskan, är — *Tron*. Jag ser smädelfen på Vislingens läppar — och ett hotande moln på Ifrarens panna — hvad mer? Det tillhör

hör icke mitt kall, att frugta någonders. Jag vill i samma rena upplåt, med samma oväldighet och kärlek till Sanningen, med samma rena agtning för den sanna Religionen, som jag hoppas mine Läsare härtills icke misskänt, äfven föka bidraga något till bestämmande af orthodoxiens begrep i detta ämne. — Hvad är *Tro*, hvad är *den* tro, som Religionen omtalar? Ett tröstefullt förlitande på den Ewiges i Religionen ådagalagga kärlek. Visserligen, och det är ganska klart, att människan, utan detta förlitande skulle falla i en förtviflan, som hindrade hennes vidare fortgång till sin bestämmelse. Men är det då ingen ting vidare, än blott ett sådant förlitande? Är det icke en del och den väsendtliga delen af Bättringen? Är det icke sjelfva mennisko-hjertats moraliska ombildning (des *andeliga*, des *nya födelse*)? Och det skulle då icke innefatta något mer, än ett förlitande på den sanningen, att Gud icke straffar som Häm-nare, utan som Fader? Är då att bättra sig ingen ting mer, än att först ångra att man handlat oklokt, och sedan med glädje tro, att allt är förfont? Hvad är det då för skilnad på en skenbättring och en verkelig omvändelse? Hvar är den moraliska Sinnes-författningen? hvad det nya,
an-

andeliga lifvet? hvar den lefvande och verklamma agtningen för det goda? Kan någon annan verkligen tro, än den, som redan hyser denna agtning, denna ändrade och helgade Sinnes-författning? Kan den ega tro, som frugtar följderne af det onda, men älskar det: älskar följderne af det goda, men hatar det? Jag vet, att man här vill beskylla mig för irrlärlighet; ty till bokstafven har denna punkt redan varit omtvistad, och hvad jag påstår, nekadt af dem, som kallat sig Orthodoxer. Men också blott till bokstafven; ty, då man gått ut från den egna kärlekens principer, och på den byggt all Moral och all Religion, så har det alldrig kunnat vara fråga om den rena Sinnes-författning, hvilken jag anser, som en verkelig beståndsdel af Tron, eller, om man tager ordet i sin inkränkta bemärkelse, såsom ett föregående vilkor för densamma. Man ägde väl kanhända någon aning deraf; men villad af falska teorier, dem man tagit med sig ur Scholarne, filosoferade man bort, hvad man skulle förklara. Man tvistade, om den så kallade nya hörsamheten skulle föregå eller efterfölja Tron. Det blef orthodoxt, att den skulle följa derpå, som skuggan följder kroppen. Men under denna nya hörsamhet

het förstod man intet annat, än en fedig och from vandel — och annat kunde man icke dervid förstå i kraft af det Systeme, man antagit i Moralen; ty der kan vid bättringen, utan inconsequence, icke blifva fråga om någon väsendtelig förändring, eller, om jag så får säga, omfättning af de drifvande maximerne i villjan, om någon ny, högre kraft i mennisko-hjertat, utan med samma maxime, att framför allt annat söka eget Vål, blott om rätta förhållandet af detta Vål och villjans riktning derpå. Och när man så anser saken, så egde Orthodoxiiterna utan tvifvel rätt. Man tycktes väl i bokstafven yrka en verkelig moralisk ombildning; men det kom deraf, att man talade Bibelens språk. Bibelns begrepp kunde man icke fästa dervid; ty de voro bildade af Män, som ur en högre synpunkt skådade menniskan. — Jag bestrider således icke någon, af våra Theologer antagen; jag yrkar blott en, om icke glömd, åtminstone ej nog inskärpt sanning, att menniskan med ånger och afsky för sitt elaka förhållande skall höja sig till en lefvande agtning för sin plikt och sin bestämmelse; skall genom ett frivilligt beslut hylla Dygdens lagar, eller som det står i Skriften, *Bättra sig*, innan hon kan höja en förtröstansfull blick upp till

till den Rättfärdige i Himlarne. Denna förtröstan är åter nödvändig för att undanrödja hindren för den moraliska verksamheten, och gifva den en ny drift och en ny spänning. Förändringen i *hjärtat* måste således tänkas, som ett villkor för Tron, denna åter som ett villkor för dess verklighet i *gerningar*. Utan en besludad och i *sjelfva* beslutet verkställd sinnesförbättring, gifves ingen tro, utan tro ingen fasthet i beslutet, ingen verkställighet deraf. Allt detta fordras, utan tvifvel, icke som en *förtjenande orsak*, utan som ett *villkor å människans sida*, för att göra henne till ett lyckligt föremål för Guds kärlek; men vill man skarpt bestämma hvad som dervid utgör hufvudsaken, så är det den moraliska sinnesändringen; ty utan den är tron en *sjelfgjord* och inbillad förtröstan, och gerningarne blott ett *fken af dyggd*. Våre Theologer, jag skall medgifva det, hafva ock i *sjelfva* verket sagt det samma, då de fordrat *botfärdigheten* såsom ett villkor för tron; då de yrkat, att det blott är den *levande tron*, som kan göra människan behagelig inför Gud, och att *dels lif* yttrar sig ej endast i förtröstan på en *uppenbarad nåd*, utan ock i ett *verksamt bemödande* efter *Helgelse*. Det är således icke mot dem, jag

ta-

talar, utan blott mot de Half-theologer, som ehurn de gifva sig namn af ortho-
doxe Lärare, dock få oförmärkt halka
från den rätta stånd-punkt, hvarpå det äg-
ta Theologiska Systemet hvilar. I stället
för att hufvudsakligen yrka den morali-
ska förändring, den sinnesförbättring hos
människan, hvilken Bibeln uttrycker med
det ordet *tro på* (trohet emot) *Honom*,
som var det högsta mönster af sedelig Full-
komlighet (den lefvande Dygden, den för-
menskligade Heligheten), tala de nästan
alldrig om Tron annorlunda, än som ett
medel, hvarigenom *Gud* skall förändras
ifrån vrede till nåd. De befinna icke hvad
de annars lära, att *Gud* är oföränderlig;
att det *hos Honom* icke finnes några *skif-
ten af ljus och mörker*, några menckliga
passioner; att *han är sjelsva kärleken*; att
*han är God dsven mot de otacksamme och
onde*: de befinna icke, att kärleken evigt
flödar från Hans sköte, som ljuset och
varmen från Solen; att den, lik Solstrå-
len, som ur det odlade fältet framloc-
kar skördarne, men förbränner och härjar
sandöcknen; eller gläder hvarje varelse,
hvars öga är mäktigt att emottaga den,
men fårar Nattfogelns svaga syn-organ;
blifver — en och den samma — *Salighet*
för den gode, *fördömelje* för den elake
men.

menniskan; att det således är människan, icke Gud, som skall undergå en förändring, och att följaktligen Tron, betraktad som det enda villkoret för Saligheten, ej kan vara något annat, än den moraliska förändring hos människan, som sätter henne i stånd att emottaga och åtnjuta Guds eviga kärlek — till sin Salighet.

Man skall försvara sig, jag vet det, genom en beskyllning mot detta föreställningsfätt: man skall föregifva, att det innefattar ett förnekande af den Ädles förtjenst af vår salighet, som uppoffrade sig sjelf för Sanningen och Dygden. Men jag frågar, hvilkendera verkligen nekar den, antingen den, som tror denna förtjenst bestå i en verkad förändring hos den Oföränderlige, eller den som betraktar den i dess förhållande till människans moraliska förädling? Betraktad i det lednare afseendet, eger den ju onekeligen verklighet; men hvad verklighet den kan ega, betraktad i det förra, det lemnar jag åt Lälaren att sjelf öfverväga.

Bokstafs-theologerne skola ockå kanhända påstå, att detta begrepp om Tron icke kommer öfverens med vår Kyrkas grundlära, att *Menniskan vorder rättfärdig af tron, utan lofsens gerningar*. Men detta påstående röjer att man icke sjelf rätt

fattat denna grundfanning. Man förgä-
ter, att den i Bibelen är ställd i mot-
sats mot Judarnes föregifvande om nöd-
vändigheten, att iagttaga de Mosaiska
stadgarne; och i de Symboliska böckerne,
mot Catholikernes tanke om sina fastor,
sina så kallade botöfningar, skänker till
Kyrkor, Kloster och Munkar m. m. Det-
ta kallades i Luthers tid goda verk och
gerningar. Han bestred nödvändigheten
deraf, på samma grund, som Paulus be-
stred nödvändigheten af Judarnes statuta-
riska religions-öfningar. Bägge sågo de
menniskorne intagne af den vanliga och
mot en sann Religion rakt stridande för-
domen, att de genom vissa så kallade re-
ligiösa handlingar kunde aftjena sin skuld
inför Gud, godtgöra sina fel, ersätta bri-
sterne i sina dygder och blifva ett slags
favoriter af Himmelen. Bägge yrkade
derföre, att människan icke varder rättfer-
dig af Lagens gerningar eller genom en
blott i stadgar och utvärtes Kyrkobruk
bestående Religion. Grunden till detta,
på den tiden högst neologiska yttrande,
som nu utgör en (negativ) princip för den
Evangeliska Läran, var utan tvifvel den,
att dessa gerningar ej i sig sjelfve egnå-
got moraliskt värde. Hvad de sade om dem
gäller således om allt annat, som icke
är

är moraliskt; således äfven om all slags Tro, som icke vore det. — Den oväldige Läsfaren må nu dömma, hvilkendera lärer mera enligt med Bibelen, med de Symboliske Böckerne, med idéen om Religionens höga ändamål, antingen den som anser människans förbättrade Sinnesförfattning för en väsendtelig beståndsdel af Tron, eller den som derifrån utefluter allt affeende på Moralité och Rättkaffenhet; hvilketdera är orthodoxt, antingen då man säger, att hufvudfaken i Religionen är människans moraliska Sinnesförfattning, ej de utvärtes religions-handlingarne, eller då man lärer, att människan blifver rättferdig genom det hon tror, att Gud varit vred, men blifvit blidkad — utan allt affeende på hennes moraliska tänkesätt. — Men lät äfven vara, att de Symboliske Böckernas Författare sträckt begreppet om goda verk och gerningar till de handlingar, som Plikt och Samvete verkligen fordra; de kunde dock icke (sjelfva Språkbruket förbjuder det) dermed förstå människans inre agtning för det rätta och goda, eller sjelfva hennes moraliska tänkesätt, utan blott dess yttringar i vissa handlingar; ej villjens, utan endast gerningarnes öfverensstämmelse med Dygdens Lag. De lära således, att ej inför

Guds Domstol, såsom inför människors, affeende göres på människans yttre (legala) handlingar, utan på Villjans moraliska beskaffenhet, des redlighet och tro, att människan varder rättfärdig blott genom en moralisk Religion (den positiva principen för vår Evangeliska Lära). Huru som hällst man ändteligen må taga deras ord, är det åtminstone vist, och skall icke af någon Evangelisk Lärare kunna bestridas, att de icke utesluta sjelfva den moraliska Sinnesförfattningen från *Omvändelsen*, utan blott des orimligt påstådda förtjenst vid *Rättfärdiggörelsen*, för att tillintetgöra de pockande anspråk på belöning, hvartill den sig kallande *allena Soliggörande Kyrkan* trodde sig kunna gifva en obefridelig rätt. De krossade det menckliga högmodet, och bannlyste de falska dygderne. Deras Lärosats är, tagen i hvad möjlig mening som hällst, verkligen moralisk.

Hvad för öfrigt sjelfva Läran om Rättferdiggörelsen angår, såsom en inför Guds Domstol, i en viss tidsmoment skeende afhandling, lærer väl hvar och en, som vet, att allt är hos Gud tillika och på en gång af evighet närvarande, finna, att denna föreställning icke bör och icke kan tagas i den mening, som skulle Gud va-

ra underkastad någon tids-förändring, liksom
 menniskan, då hon förlåter henne skedda
 oförrätter, och fattar ett annat tänkesfätt,
 än det hon förut hyste emot sin fiende. Att
 det gifves ett *nu*, en viss tidspunkt, då
 menniskan blifver, hvad hon icke förut var,
 skicklig att till sin verkliga Salighet åtnjuta
 det ifrån Gud evigt utgående bifallet till
 hennes moraliska Sinnes-ändring, är visserligen
 onkeligt. Men i afseende på Gud gifves
 intet nu, ingen tid, ingen epok: allt är hos
 Honom Ett — en, evig, odelbar, omätelig
 och harmonisk handling. — Tror man sig
 icke vara i stånd, att så föreställa faken
 inför en Allmänhet, som ännu blott tänker
 i bilder, ännu talar barnaspråket; må man
 då häldre med vördnadsfull tyftnad förbigå
 hvad som härvid endast eger afseende på
 Gud, än med otjenliga bilder, till skada
 för moraliteten, förskämma begreppen om
 Honom, och så mycket mera yrka den
 förändring, som menniskan — och menniskan
 allena, bör undergå. Det torde vara nog
 att föreställa Gud under idealet af en Far,
 för att betaga den, som eger en verkeli-
 gen god villja (en verkelig moralisk
 Sinnesförfattning), alla tvifvelsmål om
 sin rättferdiggörelse. Då man derjämte
 visar, att menniskan i afse-

ende på maximen för sina handlingar, eller beikaffenheten af sitt hjerta, icke tillika och på en gång kan vara både God och Ond, utan nödvändigt måste vara ettdera, således artingen rättferdigad eller icke, utan att något mer eller mindre dervid eger rum, och tillika utesluter all tanke om egen förtjenst och alla anspråk på belöningar, torde man hafva sagt allt hvad som är väsendteligt i denna Lära. Och lät vara, att en Folks-Lärare här, som i mycket annat, måste nedlåta sig till Allmänhetens behof, och med den tala barnaspråket, bör dock den Lärde, som afhandlar Theologien såsom Vettenskap, och hvilken, såsom en mogen man, bör hafva bortlaggt det som barnligt är, skydda sig sjelf för den förebräelsen, att ej hafva fastnat qvar i bilderne, och sitt System för sjelfva möjligheten af ett anfall. Det rena hjertats Religion bör vara honom oändligt mer, än Systemernas. Ju renare Sanningen föreställes, ju säkrare är des Seger. Systemer hafva fallit: Systemer skola falla. Den moraliska Religionen allena är fast och evig, som des Höga Upphof. Med detta resultat slutar jag denna ofullständiga afhandling. Måtte det lika väl vara Läfarens, som det är mitt! Skulle någon Yngling, under sin
fam-

famling efter Sanning och Ljus, i det, som här exempelvis blifvit anfördt till utredande af orthodoxyens begrepp, hitta någon ledtråd, som kunde tjena honom vid hans vandring genom den Labyrinth, hvori han tror sig invecklad, — då är min hufvud-affigt vunnen. Kunde det hejda det öfverdåd, som utan all granskning ville förkasta en antagen Lära — då har jag vunnit hvad jag önskat, men ej, utan att förmätit misškänna min förmåga, skulde drifvat hoppas. Och skulle det andeliga nitet finna att det gifves ämnen, som mera förtjena des uppmärksamhet, än det gamla ord-systemet, så torde man icke hafva gjort dem någon otjenst, hvilka enligt deras Plikt, böra förkunna Religions och Dygdernas Lära.

Om de fördelar och olågenheter, som åtföllja Handtverks-Skrån.

(Ur *Verh. und Schr. der Hamb. Gesellsch.*)

Skrån äro slutna Sällskap, som tillmäta sig uteslutande rättighet, att förrätta vissa arbeten eller förfärdiga vissa varor.

Af denna uteslutande rättighet följjer:

1:o. Att Medlemmarnes antal inom flera Skrän, är mindre, än det vid fullkomlig Närings-frihet skulle vara.

2:o. Att arbetslönen och priset på de förfärdigade varorna, äro inom många Skrän, genom *afstal* emellan Skrå-Ledamöterne, och äfven genom Arbetarnes *ringare antal*, högre, än de vid fullkomlig Näringsfrihet skulle vara. Och

3:o. Att de Arbetare, hvilka öfverlämna sig endast och allenast åt ett enda yrke, vinna en hög grad skicklighet, i synnerhet i de yrken, hvilka endast fordra mekanisk skicklighet, och hvarvid Arbetaren är tvungen att förskaffa sig en viss grad af skicklighet, innan det är honom tillåtit, att utan uppsigt tillverka varor.

Deffa *fördelar* blifva af följande omständigheter försvagade:

1:o. Det är icke inom *alla* Skrän, som skråtvånget förminskar Ledamöternes antal.

Några Skrå-Ledamöter, som nu måste förblifva kvar inom det Skrå, der de kunna förvärfva eller redan förvärfvat sig mästerskap, skulle välja andra Näringsfång om det vore dem tillåtit.

Hvar och en skulle företaga sig det yrke, som han funne vara det *bästa* och
för.

fördelagtigaste, och han skulle vid detta yrke kvarblifva *endast så länge*, han funne det vara det fördelagtigaste för sig.

Äfven under Skrå-systemet är det en möjlighet, och äfven sannolikt, att Ledamöternes antal i några Skrån blir alltför stort; emedan barnen vanligen uppfostras till det Handtverk, Förälldrarne idkat.

2:o. Skrå-Ledamöterne arbeta icke för en gemensam cassa. Således skall ändå alltid den, som är mest känd, som arbetar bäst, som är minst dyr, eller som kan vänta längst med betalningen, alltid förtjena mera än sina Skrå-bröder.

3:o. Vid fullkomlig Näringsfrihet, äger alltid den bästa Arbetaren företrädet framför de öfriga: der gifves det således mera skäl till täflan, än under skråtvång. Äfven är det sannolikt, att under Näringsfrihet skall Handtverket upphöjas till Konst, och arbetet förrättas Fabriksmässigt i stort, med större hjelpemedel, och med systemål på utförelse till andra Nationer. Några Arbetares mekaniska skicklighet vore ännu i detta fall oundgänglig och den kunde blifva bättre betald; den skulle således visserligen icke förminska eller upphöra.

Äfven alla Idkare skulle genom deras Yrkes högre fullkomlighet och förädling, vinna betydliga fördelar.

De först anförda fördelarne blifva ännu ytterligare, genom följande ur Skråsystemet uppkommande olägenheter, alldeles öfvervägda.

1:o. Förbrukaren måste betala arbetet dyrare. Som en Skrå-Mästare också måste anlita andra Skrån, blir äfven han genom denna ökade dyrhet lidande, och detta ofta till ett belopp, som öfverstiger hvad han genom sin högre arbetslön vinner.

2:o. Säkerheten att i alla fall äga sin utkomst, föder af sig *lättja och försämring i tillverkningen*, och dessa njuta beskydd under Skrå-andan. Arbetsprodukten blir härigenom förminskad, och Statsförmågan aftager.

3:o Tvånget inom dessa Skrån aflägsnar ifrån dem de högre och odlade Medborgare-Classerne. Det aflägsnar derifrån mången rik man, som kunde anställa nya försök, anskaffa och använda mekaniska konst-machiner, gifva förskott till uppköp i rätter tid af en stor myckenhet goda materialier, och befordra affättningen till andra Nationer; det aflägsnar derifrån mången man med godt hufvud, som kunde uppfinna medel att lätta arbetsmetoden, gifva det tillverkade en högre fullkom-

komlighet, och upphöja Handtverket till Konst.

Genom sådant understöd och sådan förbättring, kunde *bättre* och *mindre dyrt* arbete förrättas *med mindre möda* och *inom kortare tid*; derigenom kunde *flere* Arbetare vinna *mera*, och Förbrukaren erhålla *bättre* varor till *ldgre pris*. Stymparen i handtverket skulle snart gå under, emedan han, när pris och varu-godhet jämföras, icke kan arbeta för så godt köp, som den skickelige Handtverkaren, och emedan hvarje Köpare säkert väljer den bästa vara han för ett vilst pris kan erhålla. I öfrigt är bedrägeriet underkastadt laglig bestraffning, och *frihet* är icke *laglös*.

Under detta vägande af skälen mot och med, hafva de *mifsbruk*, som åtföllja Skråinrättningarna, likväl ännu icke blifvit tagne i beräkning.

Man kan icke neka, att ju genom Skråbruken, genom ett mot ändamålet stridande användande af läro-åren, genom det så kallade *Måsterslyckets* (ett ofta onyttigt eller åtminstone icke rätt brukbart arbete) förlärdigande; genom den långa och ofta utan ändamål förrättade kringvandringen, förloras mycken *tid*, bortflöses mycket *penningar*, och detta juft den tid, då
 spar-

sparfamheten vore af högsta nytta och nödvändighet.

Genom denna förlust af tid och penningar, uppkommer en böjelte till lättja, till fylleri, till tygellöshet och tvedrägt, hvilka, förstärkte af Skrå-lynnets, lätt kunna urarta till alla slags tvister, till fammangaddningar och uppror. Dervid måste icke fällan den sedige, den flitige, den skickelige åtfölja hopen och dela det ansvar, som träffar den trätgirige och oförnuftige Svärmaren.

Huru sorgelig är icke tankan på des- sa missbruks inflytande på sedeligheten hos en talrik, vigtig och ganska aktning- värd Folk-Clafs, hvars förbättrade uppfostran och högre odling så länge icke kun- nat blifva annat, än en from önskan af den gode Medborgaren.

Vårt (Hamburgs) Sällskap och vår Fattig-Inrättning, verka också till detta stora ändamål: de förbereda det ännu me- ra. Likväl försvagas verkningarne af det- ta bemödande, oupphörligt af Skrå-andan; ty ehuru väl det är sannt, att några miss- bruk vid Skrå-inrättningen kunna *forbdt- tras*, äro de dock så alldeles invälda i skrå-lynnets natur, att de ivärligen *alla* och *alldeles* kunna *utrotas*.

Så-

Således, när det är frågan om att göra ett val emellan *Skrån* och *Näringsfrihet*, i en Stat, där inga *Skrån* redan äro inrättade, synas skälen för *Näringsfriheten* vara öfvervägande.

Saken förhåller sig i sanning annorlunda i en Stat, der *Skrån* redan finnas. Der är deras afskaffande, och i synnerhet deras hastiga och fullkomliga afskaffande, verkligen betänkeligt; ty *Skrå-Ledamöterna* hysa mycken tillgifvenhet för deras *skrå-system*, och de äga *Privilegier*, hvilka de äfven *titulo oneroso* innehafva.

De lära således icke gifva sitt bifall till dessa *Skrå-inrättningar*s upphäfvande; och de måste icke dertill blifva tvungne, utan att njuta ersättning för hvad deras *Monopolium kostat dem* eller i deras hand är vdrdt.

Men *missbruken* äro icke privilegierade. Dessa bör man afskaffa: först genom deras förminskande, och detta hufvudsakeligen genom *Skrå Förmännens* obemärkta och laktmodiga verksamhet, hvarvid man väsenteligen och nödvändigt bör kunna antaga såsom gifvit, att dessa *Förmän* bibehålla deras *Skråens* förtroende alldeles obefläckadt; derndst bör man icke tåla något öfverskridande af dessa privilegier.

gier, några omoraliska, skadliga och lagfridiga bruk.

Alla blott mot ändamålet stridande dåragtiga vanor, som föröda tid och penningar, måste man efterhand, genom undervisning och mild behandling, afskaffa. Den lättjefulla och oskickliga Arbetaren bör icke njuta lika betalning med den flitiga och skickliga.

Man bör beständigt bemöda sig, att lätta den skicklige Arbetarens inträde i Skräet; och framför allt tillåta hvar och en att göra det bästa bruk han kan af sin arbetsförmåga. (Gefäller arbeta väl alldrig få nitiskt för Mästarens intresse, som Mästaren för sitt eget).

Man bör med dem, som nu träda in uti Skräet, göra sådana öfverenskommelser, att de, hvilka *titulo oneroso* förut innehafva uteslutande privilegium, derigenom göras skadeslösa: kostnaden dervid för de nykomna, kan minska i den mån de äldre privilegierade genom döden afgå. På detta sätt blir det en möjlighet, att efterhand samt utan tvång och orättvisa upphäfva dessa Skrän.

En gemensam Cassa inom hvarje handverk, för nya försök, premier, resande, sjuke, ålderstegne, kan i alla fall äga rum, och vore alltid bidragande att bibehålla
fam-

samband och vänskap emellan menniskor af samma stånd och ungefär lika odling.

Deffa grundsatlers tillämplighet för alla andra Skrän, än Handtverkarnes, och de modificationer som i det afseendet äro nödiga, kunna utan tvårighet inses. — De äro i öfrigt förenlige med alla Regeringsformer och alla handels-förhållanden.

—◆—

Strödda Närings-Maximer af en Svensk Skrå-Mästare.

I en tid då nyhets-yran i tänkesfätt, i trots af den sanna förstånds odlingen tagit öfverhand, är ett noga handhafvande af ordning i all ting, mer än någonsin nödvändigt. Derföre bör man förekomma för stor talrikhet ibland de Borgerlige Clasferne, samt de olyckor som derifrån äro oskilljagtige. Detta är det mål, som i Närings-vägen och i kraft af den sanna förnufts odlingen, bör fökas. *Tolf* års läro och tjenstetid i handel, och *tio* års i handverk, är det rätta. Då det är hvar och en tillåtit, att räkna denna läro- och tjenstetid ifrån 15 års ålder, är det äfven en klar sak att ingen är tvungen att bör-

börja räkna den ifrån någon fednare del af sin lefnad; således äfven en klar sak, att ingen genom denna stadgade läro- och tjenstetid längre afhålles ifrån att handla eller arbeta för egen räkning, än till dels 24, dels 27 års ålder. Man borde föreställa sig, att ingen kan hafva tillgång till förlag eller äga skicklighet förr än juft vid dels 24, dels 27 års ålder, och att hvar och en skulle anse sig belåten att vid denna ålder finna sig i ställning, att kunna i en mera vidsträckt mon gagna Staten och sig sjelf. Man borde utan för mycken egenkärlek jämnt upp in till denne tid sjelf tveka om sin erfarenhet, sin förmåga att vara nyttig, och framför allt att hafva vunnit den stadga, utom hvilken rättigheten af husbonde-väldet alltid är äfventyrlig. Att erfarenhets-lärorna, förmågan att vara nyttig och stadgan i uppförande icke kunna tillbakahållas eller fortskyndas af olika natursgåfvor, olika undervisning, olika moralisk bildning, måste jag väl här lika litet behöfva bevisa, som att erfarenhets klokheden, förmågan att vara nyttig och stadgan i uppförande, skola enligt sakens natur, nödvändigt ganska allmänt finnas inom våra Skran, hafva der alltid funnits, och skola der alltid finnas. Man borde kanske be-

fin-

finna, — och hvem skulle våga neka det — att ungdomstiden behöfts väl användas, om vid äfvannämnde ålder af dels 24, dels 27 år, dessa förberedelser — erfarenheten, förmågan att vara nyttig och stadgan — skolat medhinnas; men betraktelser af denna art tillhöra den stadgade, den sedige, och kunna icke af den oerfarne, den flygtige Ynglingen fattas. Denna blifver knappast i tjenst eller lära emottagen, förr än han, särdeles om föräldrars sparsamhet eller andra lyckans tillfälligheter latt honom penningar i händer — det vill säga: om han har förslag att börja sin handtering med, — intagen af god tanke om sig, ilar att sjelf råda i den väg, der han ännu behöfver söka undervisning. Skulle väl någon här villja invända: att med ärfst förslag till Handel eller Handverk, skall ofta en Yngling tidigt öfverträffa sina äldre medtäflare som aldrig ägt ett sådant; att genom naturlig skicklighet och god uppfostran skall han äfven ofta öfverträffa dem, och i bägge dessa fall till den köpande Allmänhetens fördel; att Skrå-yrken gifvas, så litet konstiga, att hvar och en Hushållerska, eller hvar och en Arbetsdräng på landet, i dem kan jämnlikna den äldsta Skråmästare, t. ex. Brygg- och Bageri-Kon-

N:o 42 & 43. H sten,

sten, eller Slagt-vettenskapen, m. fl.; att en Yngling som äger dessa lyckans förmoner, men som af Skrå-lagar afhållas att hvad tid han vill, t. ex. den tid då han enligt Svensk Lag är myndig, använda dem efter sin önskan och fallenhet i någon viss handelsgren eller något visst handtverk, skall ofta afstå ifrån det Näringsfång der hinder af denna art möta honom, och detta till den köpande Allmänhetens förlust, som alltid har förmon af Näringsidkare till stort antal, med förslag och tidig skicklighet; att en som förhastar sig att använda sitt capital, att ingå i handel eller handtverk, skadar sig sjelf, men icke sina medtäflare eller allmänheten; att fikandet efter förmynderskap öfver medmenniskor, härleder sig nog oftare ifrån egennyttia eller okunnighet, än ifrån välvillja eller förnuft? Jag tror mig icke behöfva frugta dessa inkast af någon som äger den sanna förnuftsodling, hvarom jag redan talat.

Hvad gör nu vidare den oerfarne, den flygtige Ynglingen, hvarom här ofvanföre var fråga? Han inlåter sig antingen under annors namn i rörelse, hvarigenom hans oerfarenhet bereder honom en säker skada, som likväl, ehuru otroligt det än för många torde synas, derjämte medför
den

den olägenheten att undergräfvä rätta skattdragande Borgares trefnad, eller söker han burskaps-rättighet. Borgerskapet af den rörelse, deruti han vill sig intränga, afstyrker hans ansökning, alldeles icke af egennyttan; alldeles icke af håg att utgöra en till antalet inkränkt corporation, som lätt kan öfverenskomma om gemensamma förhöjningar i varu-priserna, på Allmänhetens bekostnad, och lätt denna i nödvändighet att blifva afnämare äfven af odugliga varor; alldeles icke af frugtan för medtäflare och hvad man deraf tror följja, nerfatta varu-pris; utan af de ädelmodiga motiverne: lydriad för Lagen, skyllidig omtanka för Näringarnes beständ, öfvertygelse om den sökandes odughighet. Med afseende å hvad Borgerskapet sig yttrat, blir hans ansökning hos Magistraten afslagen; men jag ser af Vållofl. Borgerskapets Protocoller vid Riksdagen i Norrköping 1800 (sid. 620), att Kongl. Commerce-Collegium, der denne sig besvårar, ändrar Magistratens Utslag, finner att täflan lifvar Ndringarne, och slapper honom driteligen till burskap; hvilket ofta skall inträffa, äfven då den Sökande icke ens varit i det Ndringsfång derå Burskap honom bevilljas, förmodeligen i den besynnerliga och mot den sanna förnufts-odlingen kanhända nä-

got stridande öfvertygelsen, att all nödig skicklighet kan förvärfvas äfven utom Skrå kretsarne, att det är hvar och ens ensak att med eller utan skicklighet ingå i ett yrke, att de skickelige Närings-idkarna icke kunna blifva lidande i sin handtering deraf, att en oskicklig ställes vid deras sida, att Allmänheten icke heller lider af en oskickelig Arbetare, så länge den icke genom Skrå-lagar blir förlatt i nödvändighet att anlita endast honom. Hvilka äro nu emedlerlid de verkningar, som inträffa, alldrig på någon verkeligen skrämslig man, men alltid på hvar och en, som mot Skråets och Magistratens villja, af Kongl. Commerce-Collegium blifvit släppt till Burkap? Jo, kommen till det mål, dit han fikt, börjar och fortsätter han en utsväfvande lefnad, anlägger han i handel obetänkte planer, är såsom Handtverksman oduglig, arbetar dageligen på sine villkors förlämring, fälljer för underpris för att i det längsta kunna underhålla crediten, cederar bonis då han ej äger mera att förstöra, bedrager och gör med sig olycklige redeligt folk hos hvilka han fått förtroende, kommer i elände och blifver för all sin tid en onyttig medlem i Samhället, en kräfta för Staten. Desse äro följdjerna af tidchvarfvets nya

re

re läror om täflan i Borgerliga Näringar, och af slutfattfer som leda till upplösning af all laglig Corporation. Man torde väl såsom erfarenhets-skäl deremot villja invända, och det kan alldeles icke nekas, att de Nationer, som upphunnit den högsta skickligheten och ägt största framgång i handtverks-arbeten och handel, nemligen England, Holland och Sveitz, händelsevis alldrig haft några Skrän; att Frankrike för många år sedan upphäft sina, och befinner sig väl deraf; att Danmark nästan alldeles förändrat naturen af sina Skrän, med syftemål på näringsfrihet och allmän täflan, och befinner sig äfven väl deraf. Jag nekar icke dessa fakta, men jag ser icke af hvad skäl man skulle anse det för så alldeles afgjort, att dessa exempel äro tillämpeliga för vårt k. Fädernesland.

Någon Nyhets-lärare torde väl villja påstå, att om man bredevid skrämslige Idkare af handel, satte andre Idkare af handel, hvilkas okunnighet om handels-ärender nästan alltid vore säker, skulle sådant egenteligen och endast medföra en obehaglig verkan för desse sistnämnde okunnige Idkare; men det är deremot min

maxim, och jag tror mig icke vidlyftigt behöfva bevisa, att sådant hade en obehaglig verkan på handeln, och skulle icke leda till uppmuntran att derom vinlägga sig.

Så på billighet och i sjelfva sakens natur grundad den rättighet än må vara, att Landtmannen må till hvem och hvar hellst han vill inom Riket afyttra sin egen och sine Grannars afvel, aftrad och flögder; så till sin verkan allt mera och mera menlig och skadlig, ej mindre för Städernas uppkomst, bestånd och tillväxt, än äfven för sjelfva Landtbrukets upphjelpande och utvidgande, blifver den genom den i närvarande tidevarf så oblygt utöfvade och så öfvermåttan vidt utsträckt Landthandeln, hvars förfärliga följder äro till deras vidriga beskaffenhet nog mycket utvecklade och kände, för att längre kunna anses böra stå i bredd med den snart olyckelige Handlandens bestånd. Jag räknar med visshet på Läfarens rysning och häpenhet då jag specifikt upger dessa följder af den alldeles öfverdrifna handelsfrihet, som råder i våra landsbygder: det är så mycket nödigare att de blifva kände, som mången torde
näp-

näppeligen hafva hört dem omtalas, mången torde just åt den förunnade fria spannmålshandeln hufvudsakligen tillräkna den grad af tillväxt hvartill vårt åkerbruk hunnit, mången vänta des och andra Näringars vidare fullkomlighet af en ännu mera utvidgad och ännu friare landthandel, och mången, i sin förlägenhet att finna orsaken till vissa viktiga Näringars tröga fortkomst, blindt och ensidigt härleda den ifrån det näringstvång och det saknade utrymme för arbetsklassens förmåga, hvaröfver man ännu dristar beklaga sig. Den fanna och rörande teckning af Landthandelns skadeliga följder, jag här vill meddela, är icke ett original af min hand; den är lånad ur Vållofs. Borgerkapets nyls citerade Protocoller vid sista Riksmöte (sid. 626), och kan således icke utan illka eller brottslighet mistänkas för ofanning, våld eller öfverdrift. Se här denna teckning. "De allt mer och mer tilltagande banqverouter äro ovederfägeliga bevis på Handelns aftynande, och denne åter till stor del en följd af Landthandeln. . . Ej nog att Bonden handlar sjelf — hans Dräng äfven ock — Torparen, Husmannen, tjenstgörande och afskedade Soldaten, alla täfla med hvarannan att vinna största upplaget, om

H 4

"ock

”ock till högsta pris. Varu-priserne stiga
”derigenom till den höjd (här ser Läsa-
fåledes orsaken till Banqverouterne, till
dyrheten och till mycket annat ondt),
”att äfven Landthandlaren, oaktadt den
”fördel han af lindring i tullen och andre
”utgifter kan draga, ändock ej fällan må-
”ste vid försäljningen vidkännas förluster.
”Denna skada, långt ifrån att afskräcka
”honom, trouffas med försök om ersätt-
”ning, och hoppet ökes af understundom
”inträffade lycklige företag, till des han
”blir ur stånd fatt att sin handel vidare
”drifva. Undertiden har Bondens göro-
”mål blifvit, om ej alldeles förfunmade,
”åtminstone illa skötte, des Torpare va-
”ne vid en makligare lefnad, tröge och
”otjenlige till sitt torps upparbetande, Hus-
”mannen ledsen att fortfara med den ste-
”niga backens eller kärrets vidare odling,
”och Soldaten böjd för en illa passande
”veklighet och liderlighet, hvilken sist-
”nämnde, sedan deras uträkningar slagit
”felt, fluteligen blifver samtliga desse till-
”tagne Speculantens yrke, till förlust för
”åkerbruket och landtskötseln, till gräm-
”se för deras i torftiga omständigheter för-
”satte hustrur och barn. Antalet på Landt-
”handlare förminskas likväl icke, utan ö-
”kas fastmer genom Lättingens förblinda-
”de

"de åtrå till hastig vinst. Handlande Bor-
 "garen är då dubbelt att beklaga, ty nu
 "måste han för att åtkomma en vara
 "den så många eftertragta, betala mer än
 "de, och får kanske sluteligen, underfåld
 "af desse, som okunnige i handeln för-
 "köpt sig, vid försälgningen kännas vid
 "en svår förlust, sedan likväl honom en-
 "samt förut drabbat de handeln åtfölljan-
 "de svåra utskylder, dem denne olyckli-
 "ge under sina förluster måtte draga, till
 "dessa han ändteligen ser sig tvungen att
 "uppgifva sin egendom. Ej nog att All-
 "mogen, deras Drängar och underhafvan-
 "de inom de Socknar der de bo och vi-
 "stas, af hvarannan tillhandla sig deras
 "afvel och andre producter, bestående af
 "smör, ost, talg, lin, väfnader och skinn,
 "m. m.; de besöka äfven andre Socknar
 "och Provincer, passa uppå och infinna sig
 "vid fri-marknader, göra der uppköp för att
 "dermed sedermera i fjärmare Landsorter,
 "Städer och marknader drifva handel och
 "varu-byte: ej belätne blott dermed att
 "hafva exporterat landsortens producter,
 "återkomma de med allehanda Kram-va-
 "ror, Inus och tobak m. m., som de se-
 "dan oblygt på Landet snart sagt i öpp-
 "ne bodar förfällja. — Det företag bland
 "de så kallade Ålämningar och andre Skär-

"gårdskarlar, som nu på någon tid sig in-
 "rotat, få att de med sine båtar och far-
 "tyg flere tider på året kringfara och å
 "Landet i Socknarne omkring Städerna läg-
 "ga an med sina varor af strömming och
 "annan fisk samt victualier m. m., och
 "dem till salu hålla, förfördelar icke el-
 "ler litet Städernes handlande i deras rö-
 "relle och upphandling, som således all-
 "drig efter ortens behof kan jemkas. —
 "Mesta milsbruket häraf har blifvit föröf-
 "vadt af Landtmannen sjelf och des un-
 "derhafvande och ledt honom ifrån det
 "angelägna åkerbruket, undergräft han-
 "deln, *Rikets grundval*, förorlakat Närings-
 "löshet och följägeligen en allmän fattig-
 "dom." — Det är mig ganska kärt att
 under helgden af ett helt Stånds vittnes-
 börd och bifall tryggt kunna framlägga
 denna teckning: jag skulle kanhända ell-
 jest vara i fara att mötas af granskning
 och förebråelse ifrån desse nyhetslärare,
 hvilka äro så frikostige på värtalighets-
 phraser om naturlig rättvisa, om urgam-
 la fördomar, om arbetsförmågans fria ut-
 rymme, om pligten att sjelfmant gå tide-
 hvarfvets liberalare Närings-principer och
 högre upplysning till mötes, om brotts-
 ligheten och äfven vådan af, att ihärdigt
 yrka bibehållandet af en monopolie, hvil-
 ken

ken efter deras mening är lika tryckande för hela den köpande Allmänheten, som för den egenteligen productiva arbetsklassen. Det är under skygd af denna samma Stånds-auctoritet, jag äfven vill uppgifva de efter min öfvertygelse sanna hjelpemedlen emot det onda jag här framlagt för Läsarens ögon. Vissa nymodiga hufvuden skola till äfventyrs finna dessa medel något våldsamma, något hinderliga för all Landtmanna-förkofran, något invecklade i deras tillämpning, något ingripande i enskilda mäns Samhälls-rättigheter, och i viss mon ledande till tvedrägt, omoralitet och den i sjelfva verket icke nyttiga vanan att lättfinnigt öfverskrida de Lagens bud, åt hvilka, som man förmenar, det icke står i Lagens förmåga att gifva eftertryck; men har man icke med en del af dessa samma förebräelser, eller med alla sammanlagda, ofta bemödat sig att förringa värdet af författningar, hvilka likväl, om de med mod och stränghet, och med en icke mindre nödig Embetsmanna-ärlighet blifvit verkställda efter deras bokstafveliga lydelse, skulle hafva ledt rakt till det åsyftade ändamålet? Se här emedlertid de medel emot den öfverhand tagande Landthandelns följder, hvilka jag, under upplyst hand-

led-

ledning af det Vållofl. Borgerfkapets Protocoller (sid. 628 och följ.), vågar framlägga till allmän pröfning: 1:o *Förbud emot Aländningar eller Skårgårdskarlar, att vid varans förlust och lämpelige böter, icke på Landet, utan i Städerna jordsällja deras strömming och fisk, så att en mellanvinst af hvad varu-tillverkaren erhåller och hvad den sista köparen ger, måtte genom tvång qvarstadna i det handlande Borgerfkapets hand. Att all monopolie torde fynas innebära ett ingrepp i äganderätten och i arbetsförmågan; att varu-tillverkaren kan af monopolisten möjligtvis misshandlas för sin vara; att Förbrukaren kan af Monopolisten sedan tvingas att betala mera för samma vara, än den enligt sakens natur är värd; att mycken tid och kostnad förspilles både för Tillverkaren och Förbrukaren, när de, under inbördes behof af hvarandra, genom lagar tvingas till afvägar ifrån den föreningspunkt, der de elljest i naturlig väg skulle räcka hvarandra handen; allt detta, om det också vore grundadt, skall väl icke verka på någon, som med moget förstånd besinnar den allt annat öfverlägsna vigten af våra Städers artificiella uppkomst, nödvändigheten att på någon bekostnad af Landet inom dem förekomma banquerouter,*

vis-

visheten af att genom monopoliska lagar på allt sätt förstärka *Rikets grundval*, handeln, och den genom all erfarenhet be-
 fästade sanningen, att de Handlande inom en Stat mera mödosamt draga vinst af ett Lands allmänna välmåga och stora varumängd (dessa följer, som man tror, af fri tillverkning och fri handels-gemenskap), än af den monopoliska rättigheten, att schackra med en nertvingad och svag production; och att de med vida större svårighet uppstiga till välmåga och rikedom genom liberala grundsatser, enskild drift och skicklighet, samt eget fritt utrymme att använda förlag och omtanka under skydd af så kallade oväldiga och föga föränderliga lagar, än genom lagliga och för Statens allmänna väl nödvändiga rättigheter till ingrepp af alla slag i andras frihet och välfärd. Jag vet väl, att inom Sverges Borgerkap gifves en, af sin rikedom och sin så kallade förnufts-odling relativt ganska utmärkt Class, som agerar efter alldeles motsatte principer, som blott begär att själv icke blifva bunden af Näringslagar, och i öfrigt icke bemödar sig, att utsluta någon medtäflare; men jag tror att denna Class irrar sig och genom sitt misstag öppnar vägen för en ganska skadelig lättfinnighet i dessa ämnen. 2:o *En så-*
dan

dan jämkning i de rörande Landthandeln utkomne Författningar, att Allmogen må, jdmte sin egen afvel, föra varor åt endast sådan Graanne, som är med honom inom byalag liggende. 3:o Den Landtman, som antingen sjelf reser, eller med förbönder eller annan Commissionaire längre än till närmaste köpstad försänder egen afvel eller varor, förpliktas att i allmän Socknesluga mängden eller myckenheten deraf uppgifva, och, om han medförer fleres afvel och varor, uppgifva namnet på den Grannen, hvars varor han till försälgning emottagit. 4:o Den Krono-Betjent, som passet dervid meddelar, åldgges hålla öfver sådana pass och uppgifter en Journal, af hvilken hvem som hellst är berättigad, att emot skäligh lösen undså utdrag. 5:o Den som erhållit passet, bör dermed innan afresan infina sig hos Pastor i församlingen, som, endr Bondens egen tillgång på afvel och varor ej annorlunda än suppositionsvis kan bestämmas, kunde med sin tionde-bok densamma controllera, och derefter med sin underskrift besanna riktiga förhållandet. 6:o Både Stads- och Lands-Fiscaler, Tullbetjenter samt andre Krono-Åklagare skulle äga magt att åtala förbrytelser häremot. 7:o Den till Landthandel förvundne, skulle jämte varans förlust då den anträffas, tillika böta någon ansejlig summa af $16 \frac{2}{3}$ R:dr eller något der-
öf-

öfver, samt Landtmannen, då han besinnes hafva med sig större quantum landtmanna-
 varor än Pasjet innehåller och troligen kan
 vara af hans egen ofvel, vara skyldig, att,
 tilltalad af någon af dessa Krono-Åklagare,
 med Ed erhålla att ingen del af de med-
 hajde varor är skaffad genom samkóp, och
 att, om han föregifver sig hafva af sine e-
 gne Grannar fått en del af varorne i com-
 mission till försäljning för deras egen räkning,
 han ock rättigheten deraf beedigar,
 eller i fall han åt eden brister, då pliktar
 för Landthandel. Sak samma synes ock bö-
 ra vara i frågan om hemförande Köpmanna-
 varor, som ofta föregifvas tillhöra den Stå-
 dernes Borgerskap, än större Hushåll på
 Landet. Man må nu glosa så mycket
 man vill, om oförskämtheten af att till
 högre grad af tvång villja uppbringa en
 monopolie, som redan i sina lägre gra-
 der, efter hvad man påstår, strider emot
 allt förnuft och all rättvisa; man må tala
 om vådan, att med en alltför synbar och
 skamlös egennytta trottsa hvarje billigt
 tänkande människas förakt och ovillja;
 man må exclamera så dygdigt och platt
 man vill om moralitetens våda af miss-
 brukad edgång, och man må efter alla
 nymodiga teorier bedömma den verkan
 för Näringarne, som uppkommer af en,
 som

som man tycker, allför intraslad och flerfalldigad Embetsmanna-befattning; allt detta skall alldrig förmå mig att tvifla, det ju en öfver hela Landtmanna-handteringen således utbredd vaksam fiscalisk anda, äger förmåga att åtminstone för dagen rikta våra Städer och följagteligen hela Staten.

Jag har väl alltid bekänt mig vara en af Högstsal. Konung Gustaf III:s mest nitiske Beundrare, och jag vet ganska väl, att *den fria Spannmålshandeln* blifvit ganska allmänt och af kunnige Män ansedd såsom ett af hans gagneligaste Storverk, hvaraf Sverige hämtat oberäkneliga fördelar; men då jag af det Vållofl. Borgerkapets redan ofta citerade Protocoller nu får förnimma (sid. 630), att *alla på landsbyggen, ofta inom en mil från Staden och helt nära intill Stadens portar kunna följa denna vara för bättre pris än den Handlande, och att det derigenom kunde förestå Borgaren att han i brist af afsätning fick behålla sitt lager, hvilket, som jag af dessa Protocoller ser, vållat många Handlandes totala undergång; och då Protocollerne framlägga ännu en svår följd af denna frihet i spannmålshandeln, nemligen som orden*

den lyda, att *Borgaren vid infol'ande misvåxt-år är ur flånd satt, att hålla ett visst quantum Jedd de nödlidande till hands*, emedan han oafbrutit blir undersålld af Landt-handlaren helt nära intill stadsporten, hvar af den nödlidande således kan hafva dryg känning; så förenar jag mig med det Vållofl. Borgerkapet deruti, att *inge andre än Städernes Borgerkap i allmänhet måga blifva till denna handel berättigade, samt allt uppköp till lagers formerande och utprånglande på landsbyggen förbjudas.*

Ibland det myckna onda, som nertryckt vårt lidande Land, särat djuptänkte Patrioters hjertan och kränkt vårt idoga Borgerkaps heligaste exklusiva rättigheter, är väl — *Skål-Västgöthornes gårdshandel!!* Har icke redan en nog bedröflig erfarenhet lärt, att då utländska varor kunna erhållas till större godhet och lägre pris, än de inländska, köper Allmänheten mera begärligt de förra än de sednare; att den Sälljare, som föryttrar en vara af viss gifven godhet, till lägsta priset, har största aflättningen, till stort intrång i deras rörelse, som hålla den i högre pris; att t. ex. ett Tjenstehjon, lika som andra menniskor, till billig harm för

hvarje rättfinnig Husbonde, handlar hellst upp hvad det behagar kalla *sin* välförtjenta lön, i de varor som till lägsta pris erbjudas hemma i gården, till stort men, ej allenast för Husbonden, som således alldrig är läker för utgifter, för tjenstehjonet, som retas till en oerhörd luxe, utan äfven för de privilegierade Sälljare, hvilka på afstånd måste uppföras och hos hvilka samma varor hållas i ett skäligt högre pris? När man besinnar detta, och när man tillika vet, att Skål-Västgötharne handla med utländskt gods, fällja både detta och deras egna tillverkningar till ovanligt godt köp, samt *stryka omkring på Landet* och gifva Tjenstehjonen en eljest saknad lätt tillgång till varor; hvilken menniska med sann förnuftsodling skulle då vara blind och kall för den skada som derigenom tillfogas våra Inländska Fabriquer, våra privilegierade Köpmän, samt både dem som innehafva husbondeväldet, och dem som äro detsamma undergifne? Hvem skulle icke derjämte inse, att då *lurendrägeriet* idkas af Västgötar, som vanligen nöja sig med ringare vinst på den olofligt inpractiserade varan än andre Handlande, och genom deras *kringstrykning* mycket lätta tillgången för Köparen, blir afättningen så mycket vidsträckt.

sträcktare, och Riks-förlusten af denna snart oförekommiga brottslighet, så mycket större och vådligare? Man må lägga så stor vikt man vill på de fördelar, som för hela den talrika köpande Allmänheten alltid deraf säges uppkomma, att de bästa varor kunna erhållas med största lätthet och till lägsta pris; dessa fördelar godtgöra dock i närvarande fall för ingen del våra Städers förlust af en minskad rörelse, och alla Husbönders lidande genom tjenstehjons-lönernes uppstigande till och med i likhet med alla andra (när man undantager den ringare penninge-löntagarens, som dessa sista 100:de åren alltid varit något lägre) arbetslöner, oberäknad den harmen för nyfsnämnde Husbönder, att i tid och otid nödgas hafva penningar i beredskap för händelsen af en Landthandlares möjliga ankomst till gården. -- Allt detta och mycket annat mera väl öfverlagdt och befinnadt, kan jag icke annat än för-ena min öfvertygelse med det Vållofl. Borgare-Ståndets, när jag i detta Stånds Protocoller (sid. 634) läser följande för vårt Fäderneslands allmänna väl viktiga anmärkning: *alla de hälsoförmåliga författningar till förekommande af lurenträgeri och tullförsvinnning, till hämmande af yppighet och öfverflöd, till förekommande af specie-*

myntets bortgång ur Riket, som kunna vidtagas, blifva fruktlösa och utan verkan, så länge 8000 Skål-Västgöthar så vandra kring Landet och afyttra deras odugeliga kram. När man sammanlägger detta enskildta yttrande om Skål-Västgötharne, med hvad förut i förenämnda Protocoller och denna afhandling i allmänhet är sagdt om Landt-handeln, behöfver man icke längre vara i villrådighet om de fanna orfakerne till närvarande tidens nog tryckande beskaffenhet. Någon torde väl, i anledning af det nys nyttjade uttrycket *Västgötharnes odugeliga kram*, villja invända, att då Skål-Västgötharne icke utgöra ett Skrå, med utslutande rättighet att handla, är ingen förbunden att emot sin fria villja köpa deras odugliga kram, och ingen förnekadt att köpa bättre varor hos det privilegierade och handlande Borgerskapet; men har man någon rättskaffens ömhet för sina likar, då man således förgäter, att menniskorna i deras kramhandel, lika som i deras Religion, Samhälls-åligganden, klädnad, förtäring, och allt annat, böra såsom blinda, eller åtminstone såsom ganska svagt seende vareller outhärligt och något tvingande ledas vid handen, och att det alltid bevittnar godhjärtighet och styrka,

att

att oombeden och med långvarig framgång åtaga sig mödan dermed.

Såfom utgående smärre grenar af åfvanstående Hufvud-anmärkningar, vill jag lika som i sammandrag lägga för Läsa-rens ögon en mängd tryckande olägenheter för vårt Fädernesland eller vårt Borgerskap, grundlagde, om jag så vågar yttra mig, genom sednare tidens Författningar: deras afhjelpande skall ofelbart återgifva oss de länge sedan försvundna tidehvarfvens sällhet; och jag kan icke under en större helgd eller med ädlare frimodighet yrka nödvändigheten deraf, än när jag åter dertill nyttjar det Vällofl. Borgare-Ståndets egna ord vid sista Riksdag (se Borg. Protoc. sid. 637) så lydande: *Genom den Allmogens allernådigt tillätne frihet att för sig sjelfve och deras Grannar bereda hudar och skinn; genom de af Kongl. Commerce-Collegio meddelade Privilegier för Stånds-personer och Possessionater, att på Landet anläggga Engelska Garfverier; genom det oinskränkta antal af alla slags Handtverkare, som hvarje Socken och By har rättighet att antaga; genom det tillstånd som permitteradt Krigsfolk vunnit; att med egna händer försörja sig med det handtverk de hårt; förlora*

*Handtverkarne i Ståderne alla tillfällen,
ej allenast för nödig utkomst, utan ock att
förvärjva de medel, som fordras till Krono-
utlagor och Stådernes upprätthållande.*

(Flera Näringsmaximer härnäst).

Menniskans Njutningar.

Skalde-Bref til Grefve J. G.

Det var en tid, min Vän, då Du och jag
beskådade med qvickt och modigt öga
den verld som omgaf oss. En mulen dag
af lifvets lustrer räknade vi föga;
et Ondt vi sägo, qualde ej vår själ;
och, danade till Dygd och Vett, vi trodde
at allt vårt Slägte gjorde, tänkte väl,
och inga dårar denna jord bebodde.
Vi voro fälla då: O glädjens tid!
o tid af oskuld! tid af kära minnen!
för Tanken ställ, ibland, utaf din frid
en bild, at lugna mina störda sinnen!

En annan kom. På verdens öppna scen
vi trädde sjelfva, trädde fram förtroligt,
och midt bland Dårskapers och Lasters skrän-
uti vår oskuld, funno lifvet roligt;
vi togo allt, som stötte oss, för skämt;
vi skänkte lastfken egenskap af strålar;
och höllo fast oss vid den satten jämt:

”Vår

"Vår värld är ej så ond, man henne målar."
 Än, uti lifvets morgon, för vår syn
 Auroras rosenröda skyar flöto;
 Men det blef middag:: ifrån himlabryn
 med samlad massa Phœbi strålar bröto:
 ej blomstrens ytor gäckade oss mer
 med qvicka dagar, strödda från det höga;
 til blad och taggar trängde ljuset ner —
 och världen upstod blottad för vårt öga.
 Hvad hände? Skyggheten tog Lät-trons rum:
 den epas trollglas mot den andras byttes;
 beundran stelnade; vår röst blef stum;
 hvad fordom skönt var, för vårt öga lyttes;
 i bjelkar vändes det som förr var grand;
 och, snart för menskior häpna eller kalla,
 ifrån at räcka dem vår brödra-hand,
 vi melancholiskt smygde undan alla.

Men kårta äro öfverdriftens dar:
 Erfarenheten, förd på Tidens vingar,
 bereder sanningen där irring var
 och lidelfernas harm till sansning tvingar.
 Den mogna manna-ålderns visa hand
 slet småningom det flor vårt öga täckte;
 gaf grandet åter sin natur af grand,
 och våra hjertan hoppet om vårt Slägte;
 framstälde världen sådan, som den är,
 ej värd vårt hat, men mycket våra tårar;
 och visade oss huru jorden bär,
 mot femti Dygdiga, legioner Dårar.
 Och nu, min Vän — var Glädjens tid förbi —
 men Lagnets kom, Rättseendets, och Styrkans:
 vårt Slägte flydde eller fökte vi,
 men ej med hatets känsla, eller dyrkans;
 mot ödens hårdhet stälde vi et hejdadt mod;
 vi njöto varsamt deras glada skiften;

och Fridens njutning hos en Vis och God
vi lärde skatta mer, än Sturars blod,
än Cræsi guld, och än Homeri stod,
och stjernehalvfvetts granne, krigs-bedriften.

Så dömde vi. Men hejdom ofs. Den tid
vi se'n tilryggalagt på Lifvets bana,
har hon bekräftat ofs, at Själens Frid
är all den Sällhet vi förmå ofs dana?
Berör den blott af Vishet och af Dygd?
Står ingen annan til vårt möte färdig?
Och i en verld, få rikt, få kontigt bygd,
gifs ingen, lika menskjans åtrå värdig?

Gifs ingen annan? — O! det vet väl den,
som Bördan sväller; som til Höghet krälar;
som öfvar Magten; hopar Penningen;
som för et ofödt släktes minne trälär.
Men lika värd vår åtrå? — Tror ej jag;
men grankom Njutningarnas skilda flag.

Til vår uppbyggelse förvarom minnet
af denna Ätting, oskuldsfull til sinnet,
som til den Kyrka, där han bygt sin graf,
för sina fäders och sin egen heder
fitt åtta alnar höga Stam-Träd gaf,
heraldiskt smyckadt öfver alla leder.
Mins hur han trodde ärligt, at det blod,
som från hans stamfar-Bonden trogit runnit
fem sekler förr än vårt från vår, har mod,
har ära, och har rätt til minnes-flod
ät hvarje ädling til hvars bröst det hunnit.
Mins, huru lungtärkt han förtäljde om
hur en af Fädren, til den Helga Grafven
i härnad for, och, när han återkom

med en arm mindre och med blodad glafven,
 benådades med grefveligt diplom
 och med den stolta Connétable-Stafven;
 hur alla unga Grefvar se'n hans tid,
 famillens fäder, bröder och cousiner,
 hvar enda märklig var af någon strid
 som Minnets fackla än i dag beskiner,
 af någon amourette med furstligt blod,
 af någon stats-arrest inom Bastillen,
 af någon kunglig skänk för grefligt mod —
 och ingen åder grumlad, i famillen;
 och mins omsider, hur i Hofvets ring
 han lefde; lökte, vann den glans, som kitlar;
 men, tom på värde, gjorde ingen ting
 som til en hugkomst menniskan betitlar.
 Hvad händer? Kungen dör. En annan Kung
 förskjuter Bördan skild från Skickligheten:
 för Grefven Hofvets athmospher blir tung:
 han flyr i skötet utaf Ensligheten.
 Men hvilken enslighet! så död! så tom!
 som ingen egen dygd och tanka gläder!
 Ibland porträtterne af sina fäder
 han släpar långsamt fram sin ålderdom —
 Hvad var hans Njutning? Flägten af ett väder.

Så bär ej Du, min Vän, det Namn Du ärft —
 med stolthet af förtjenster, icke dina.
 Du vet at värda dem Du ej förvärfvt,
 men och hur tomt de öfver hjeffan hvina
 utaf en Ättelägg, den ingen krans
 af lager eller ek med ära kröner:
 och åtnöjs, blygsamt, med den egna glans
 som höljer Krigets eller Dygdens söner.

Men denna Njutning, hvaraf Dig och mig
 Försynen alltid litet njuggt beskärde —
 Du vet väl: Guldets — bär den ej i sig
 et grundadt anspråk på et högre värde?
 Svar: Sågo vi ej Grippus *) och hans Bror?
 De bägge vadade uti millioner:
 Den ena spände dem med drakens klor;
 i piaster-hvalfvet stängdes hans passioner;
 ifrån sin magra häft han fodret stal;
 han klipte af receptet för sin dotter;
 bepudrade peruken hvart kvartal,
 och svor på delningen af Pluti lotter.
 Den andra lände sina tunnor guld
 på cours och agio kring den vida världen,
 men, under deras lopp sig sjelfvom huld,
 gjöt ut sin vinst i hvirflarne af flården,
 möblerade sig furstligt, sacre-dieu!
 bød hela världen på souper och baler,
 lät hvarje Jul sin Fru juvel-beströ,
 och lånte penningar åt Cordons-bleus,
 och annars ock förspelte capitaler:
 alt hvad han ville, ägde han och njöt,
 och ingen omsorg sågs hans vällust störa:
 kårt sagt, han gjorde sig sin verld så föt,
 som något Peru mäftar menskjan gjöra.
 Men ach! hur hänger ej uppå et hår
 hvar trotfig Njutning, icke född ur själen!
 En åsk-vigg faller, och til atka flår
 det hvalf, som vaktas utaf penning-trälen;
 en stormig bölja sväljer tretti skepp
 för Grippi broder, lika fattig vorden —
 Förloradt är för bägge alt begrepp
 om menniskans Lycksalighet på jorden.

Den

*) Detta namn är lånat af Pope, som därmed utmärkt en Girig.

Den fattes, stundom melancholiskt drömd,
 at Armodet är fällt, jag ej förfäktar;
 men Rikedomen, skrin-lagd eller tömd,
 en redbar Njutning icke alitra mägtar.
 Frid för bekymren, är et vilkor stäldt
 för min lyckfälg, för Din, för allas:
 den, som till utligten kring Livets fält
 af blotta bristerna och nöden kallas,
 den saknar frid, den kan ej känna fällt;
 men tro at Sällheten med skatter mutas,
 är dårens tro; At äga nog i Tjäll,
 är bo i Slott; — Med dem at vara fäll,
 beror af huru, icke at, de njutas.

Men lämnom umgängs-lifvet: höjom ofs
 til kretsfarne af Höghet. Magt och Rykte.
 Hvad båda strålarne af Ärans blofs?
 hvad dessa lagrar uppå pannan tryckte?
 hvad dessa yfviga Tiarers prakt?
 hvad dessa charer i triumf-tåg förda?
 hvad dessa borgar gjordade med vakt,
 och dessa Stora krypande för magt,
 och pöbelns hurra, genom luften hörda?

Ach! fråga, under någon stund af fans,
 Poeten, Krigaren, Ministern, Kungen,
 om nånsin själens djupa fällhet vanns
 at sjunga storverk, eller bli besungen?
 om ryktets hunger icke mindre är
 en lycklig njutning, än en drift af oro?
 om blodsutgjutelsen, om segrarnas belvår
 utaf triumferna belönte voro?
 om denna spindel-väfnad, konstigt sträckt
 at fånga flugor, icke djur af styrka,
 om denna bakflughet i klokhets drägt

är den som smickrar, den som menckjor dyrka?
 om diademer, spjror, och befäl,
 och majestätets glans, som folken vörda,
 upväga forgerna för folkens väl,
 och äro Njutning, äro ické Börda?

Och hvad är Storhet, Rykte? Ofta blott en namn,
 som spökar ljugande vid lifvets smärta.
 Min Vän, det är ej äran af et namn,
 som gjuter friden i din Faders hjerta;
 Den store Condé var ej lycklig mer
 då han i segrar såg sitt hopp om minne,
 än då, til Enskilt åter stigen ner,
 han med de vise odlade sitt Sinne;
 Och stode Volfey, stode Sulli opp,
 och Henric, han som Albion grymt förtryckte *),
 och denne Henric, Galliens tröst och hopp **),
 och denne Cromwell, dömd til evigt rykte ***);
 de skulle vitna, att förnøjelsen
 ej dväljs på thronen, ej vid thronens sida;
 at lugnets larf, ej lugnet, höljer den
 hvars dolda stunder forgerna förbida;
 at midnatts-ångern darrar i palats
 med dem som öfvat et förmätit välde;
 at Dygden skulle fly från rangens plats
 om han mot afvunden ej styrkan stälde.

O! dessa Pyramider ljuga ej;
 läs dessa ord: *den Lycklige* — *den Store*;
 men detta skönare: *den Sälle* — nej! —
 ve om det fans: det blott en skrymtan vore.
 Måhända — om vårt förvetts hvassa blick,
 på andra sidan förd om dessa grafvar,

feck

*) Henric VIII i England.

**) Henric IV i Frankrike.

***) And Cromwell, dömd to everlasting fame.

Pope.

feck se dem i sitt oförfälda skick
 de män, som burit spiror, svärd och stafvar —
 måhända skulle mängden, icke där
 en gång, ibland de fällas antal finnas —
 hvad gäller, att med ringare befvär
 Tartarns, än Eliseens stränder hinnas!

Gör då den Dygdige så rätt, at sky
 för dessa Njutningar, som hopen villa? —
 Ha! dem at äga, eller dem at fly,
 den vise aktar lika väl och illa.
 En dygdig rik, en dygdig med talang,
 en dygdig mächtig, dygdig stark til sinnet,
 han ger et värde åt sin börd, sin rang:
 han njute äran, högheten och minnet:
 han gagnar verlden, och han verlden lär;
 Men han behöfver icke dem: han bär
 uti sitt samvete sin lön — Och resten
 utaf vårt Slägte mindre danadt är
 för öppna höjder, än för dolda nästen.

Välsignelse och vördnad öfver den,
 den fällan fedda man, som, full af värma
 för mensklighetens helgd, för fanningen,
 för pligten at sitt Land mot våld beskärma,
 lik Vasa, Sulli, Chatam, träder opp,
 med medelståndets dygd, uti palatser,
 och räknar ej en prålig Storhets hopp,
 men Gagnets ära, fäst vid höga platser;
 som sjelf gör väl; som råder rätt och sant;
 och, när han, ohörd, mer ej mägtar vaka
 för menskjors väl, går nöjd från Lyckans brant
 til dalden, hvarifrån han kom, tillbaka!
 Men se, hvarti består hans Njutning? Säj,
 är det i praktens och i rangens dikter?
 i guldets verkning, eller magtens? — Nej:
 i hjer.

i hjertats vitsord öfver fyllda Pligter,
 i Friden — friden för Bekymrens flock —
 i vilsheten, att skulle menskior och
 hans namn, hans tjänster obemärkta lämna,
 skall med en blick den Evige ändock
 hans uplåt skåda, och hans dygder hämna.

Men mängden af ofs — ägde den väl mod
 at vara dygdig under magt och ära?
 Med måttlig styrka, kan en Vis och God
 de gyllne oken på sin skuldra bära?
 Nej: den til höjden går, för höjdens skull,
 hans dygd är hal, hans vishet opålitlig;
 och denna höjd, af sträckta giller full,
 beträder sjelfmant ingen oförvidlig.
 Vällignom Himelen, min Vän, som ställt
 de Stora främst i stormar och i strider,
 och för et lif så föga verkligt fällt
 dem bjuder guld och namn och pyramider;
 må dem et lustigt meteoriskt blöfs
 af Sällhet, slå med sken som härmar strålar —
 Sjelfständigheten, Friden, gaf han ofs:
 kring våra bäddar ingen Afvund vrålar;
 ofs fröstar icke, ljugande, den Prakt
 som menar tomhet, då hon njutning målar;
 ofs gnager, tär ej Furien af Magt;
 vi dricke intet gift ur gyllne skålar:
 Vällignom, vördom Himelen, min Vän — —
 Och jag, och jag skall särskilt tacka den
 för det, i skuggan, där min fot han ledde,
 han tvänne sällheter mitt lif beredde,
 som Friden ljuftva, men utöfver den —
 en värdig Maka — och en värdig Vän.

Tilläggnings till:

Anteckningarne om Extra-Ordinåra Contributioner, &c. under K. Carl XII:s Regering, i N:o 39, 40 & 41.

Genom ny tillgång till Handlingar, sedan nyförelämnade *Anteckningar* redan blifvit tryckte, har Förf. erhållit en i allmänna Handlingar alldeles saknad och likväl för Ämnets utredande vigtig kunskap om en med *Contributions-Ränteriet* timad ganska hufvudsaklig förändring. Genom Kongl. Rescriptet till *Contributions-Ränteriet* af d. 27 Febr. 1714, samtyckte Kongl. Maj:t dertill, att dereft någre af *Banco-Fullmäktige*, hvilka jämväl vid *Contributions-Ränteriet* haft sine *Besiddningar*, skulle finna sådant falla sig för svårt, ville Kongl. Maj:t i nåder tillåta, att i deras ställe, som sig derifrån offäga, särskildte *Fullmäktige* måtte förordnas till *Contributions-Ränteriets* bedrivande. De fleste verkliga *Banco-Fullmäktige* synas efterhand hafva begagnat sig af denna Kongl. tillåtelse; men af dem som tjent ut sin tid i *Banqven*, qvarblefvo någre vid deras besattning i *Contributions-Ränteriet*, genom val af de *Verk och Corporationer*, hvilka under *Ständernas* frånvaro utöfvade valrät-

---

rättigheten till fullmäktigskapet i Banqven, och nu äfven, på Kongl. befallning eller med Kongl. tillåtelse, utan Autorisation af Ständer, valde Ledamöter ur de tre första Stånden till Contributions-Ränteriet. Det var således icke egentliga Banco-Fullmäktige, utan på detta sätt valda Ledamöter af Contributions-Ränteriet, som sedermera usurperade och misbrukade Ständernas namn och rättigheter.

REGISTER

öfver

Fjerde Årgången.

N:o 33, 34 & 35.

	Sid.
1. Högheten och Ringheten. (Poëme)	1.
2. Olägenheterne för Landet af det nu brukliga Lagskipningsfättet.	5.
3. Enkel Rättvifa och Bon-Sens i Sveriges nuvarande Finance-Ängelägenheter.	- 114.
4. Alfvarfam men välgrundad Kritik öfver den Afhandling om Börs, Cours, Agio, Riksgälds-Contoires-Handel m. m., som varit införd i N:o 32 af Skriften Läsning i Blandade Ämnen.	- 163.

REGISTER.

sid.

N:o 36, 37 & 38.

1. Om Religionens Värde och Nöd-
vändighet. - - - 1.
2. Blandade Ämnen. (Fortsättning). 39.
3. Billig Reform i vissa Religionen
rörande Ämnen. - - 58.
4. Om Saltpetterfjuderi · Inrättningen
i Sverige. " " - 70.
5. Svar på några af de allmänaste
betänkligheter och inkast emot
Lerhus · byggnad. - - 85.
6. Förfök att bestämma begreppet af
ordet Orthodoxie. - - 100.
7. Om Löne · Förbättringar. - 125.
8. Om Beskattning; af Adam Smith. 145.
9. Tankar om Krono · Utskylders för-
delning. " " - 177.

N:o 39, 40 & 41.

1. Något om en Andelig Lärares
Plikter. - - - 1.
2. Om

REGISTER.

	fid.
2. Om Hushållnings-Nämnder.	- 59.
3. Anteckningar om Extra-Ordinära Contributioner samt Uppskatt- ning och Förmögenhets-afgift, under Konung Carl XII:s Rege- ring.	- 98.
4. Om Dyrheten.	- 195.
5. Stor Eld af liten Rök. (Poëme).	206.
6. Tacklamheten. (Poëme).	- 213.

N:o 42 & 43.

1. Förfök om Patriotismen.	- I.
2. Förfök att bestämma begreppet af ordet Orthodoxie. (Fortsättning).	55.
3. Om de fördelar och olägenhe- ter, som åtfölja Handtverks- Skrån.	- 103.
4. Strödda Närings-Maximer af en Svensk Skrå-Mästare.	- III.
5. Menniskans Njutningar. (Poëme).	134.

REGISTER.

fid.

6. Tillägning till: Anteckningarne
om Extra-Ordinära Contributioner
&c. under K. Carl XII:s Rege-
ring, i N:o 39, 40 & 41. - 143.
-

6000086004

Göteborgs universitetsbibliotek

